

53
55

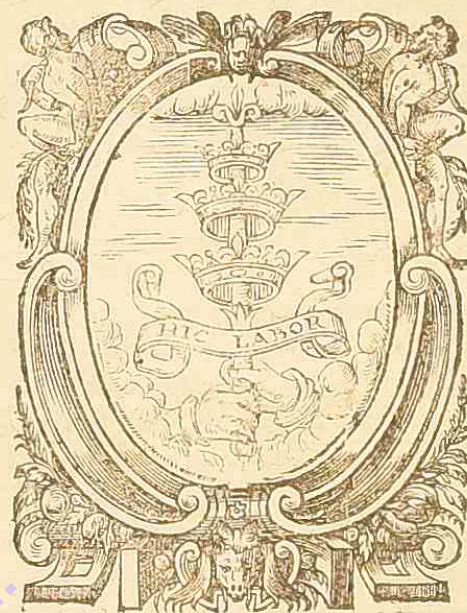
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І. І. МЕЧНИКОВА

V. 2. 00

IV/208

ORIGO
GENTIS ROMANAE
INCERTO AVCTORE

ET
SEXTI IVLII FRONTINI VIRI
CONSULARIS DE AQUAE DVCTI-
bus urbis Romae libri II.

A 27.

PARISIIS,

Apud Egidium & Nicolaum Gillios, via D. Ioannis
Lateranensis, sub signo trium coronarum

M.D.LXXXVIII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

63
55

542

ORIGO
GENTIS ROMANAE

IANO ET SATVRNO
CONDITORIBVS, PER SVC-
CEDENTES SIBIMET REGES, VSQVE
ad Consulatum decimum Constantij, digesta ex auc-
toribus Verrio Flacco Andiate (vt quidem ide-
Verrius maluit dicere quam Antiatum ex Anna-
libus Pontificum; dein Cnaeo Egnatio Veratio, Fa-
bio Pictore, Licinio Macro, Varrone, Caesare, TUBE-
rone, atque ex omni priscorum historia; proinde vt
quisque neotericorum asseueravit: hoc est, & Linius,
& Victor Afer.

PRIMVS in Italiam creditur venisse
Saturnus, vt etiam Maronis Musa *Aeneid viii*
testatur illis versibus: *versu 319.*

Primus ab aethero venit Saturnus
Olympo,

Arma Iouis fugiens, & regnis exsul ademptis. cet.

TANTA autem vsque id tempus antiquorum
hominum traditur fuisse simplicitas, vt venientes
ad se aduenas, qui modo consilio ac sapientia
praediti, ad instruendam vitam, formandosque
mores aliquid conferrent, quod eorum parètes,
atque originem ignorabant; caelo & terra edi-
tos, non solum ipsi crederent; verum etiam poste-
30 ris affirmarent. veluti hunc ipsum Saturnum, quem
Caeli & Terrae filium esse dixerunt. Quod cum
ita existimetur, certum tamen est priorē Ianum
ā ij

ORIGO

4
in Italiam deuenisse: ab eoque postea venientem
exceptum esse Saturnum. Vnde intelligendum
est Virgilium quoque non ignoratione veteris
historiae, sed suo more *primum* dixisse Saturnū,
non ante quem nemo sed *principem*: vt

Aeneid. I

Troiae primus ab oris

Cum proculdubio constet ante AENEĀ priorē
Antenorem in Italiam esse peruectum, eumque
non in ora litori proxima; sed in interioribus lo-
cis, id est, Illyrico urbē Patauiū cōdidisse, vt qui-
dē idem Virg. illis versibus ex persona Veneris,
apud Iouē de acuminis AENEAE sui conquerētis

Aeneid. I
vers. 244.

*Antenor potuit mediis elapsus Achiuis
Illyricos penetrare sinus, atque intima tutus, ceter*

QVARE autem addiderit *tutus*, suo loco ple-
nissime annotauimus in commentatione, quam
hoc scribere coepimus, cognita ex eo libro, qui
inscriptus est, De origine Patauina. Itaque nunc,
Primus, ex ea quoque significatione est, e qua il-
lud in secundo AENEIDOS, de enumeratione eo-

Tifandrū
Virg. versu
261.

rum qui equo Durio digrediebantur: Nā cū no-
minasset* Thessandrū, Stelenū, Vlyxē, Athamā-
ta, Thoanta, Neoptolemum; post intulit, *Primus-
que Machaon* De quo quaeri potest, Quomodo
potest *primus* dici, post tantos qui supradicti sunt?
Verū intelligemus *primum* pro principe, vel quia
id (ad perfectum) illis temporibus circa peritiam
medicæ artis praecipuus fuisse traditur. Sed vt ad
propositū reuertamur, ferunt Creusam Ereithei
Regis Atheniensium filiam speciosissimam, stu-
pratam ab Apolline enixam puerum, eūque Del-
phos olim educandum esse missum: ipsam vero a

fort. redun-
dat

GENTIS ROMANAE

5

patre istarū rerū nescio, * Xipheo cuidā comiti * Xutho
* collocatam. Ex qua cum ille pater non posset *aliū*
existere, Delphos eum petiisse ad consulendum * *all. copu-*
oraculum, quomodo pater fieri posset: Tum illi *latam*
Deum respondisse, vt quē postero die obuiā ha-
buisset, eū sibi adoptaret: Itaque supra dictū pue-
rū, qui ex Apolline genitus erat, obuiam illi fuis-
se, eumque adoptatum. Cum adoleuisset non cō-
tentū patrio regno, cū magna classe in Italiā de-
uenisse, occupatoque mōte, urbē ibidē cōstituis-
se, eaque ex suo nomine Ianiculū cognominasse

10

Igitur Iano regnāte apud indigenas rudes, incul-
tosque; Saturnus regno profugus, cū in Italiā ve-
nisset, benigne exceptus hospitio est: ibique haud
procul a Ianiculo arcē suo nomine Saturniā con-
stituit: Isque primus agriculturā edocuit, ferōsq;
homines & rapto viuere assuetos, ad compositā
vitam * eduxit. vnde Virgilius in octauo sic ait *fort. tradu*
* *Haec nemora indigenae Fauni, Nymphaeque tenebant* xit

20

Gensque virum truncis, et duro robore nata *versu 314.*
Quis neque mos, neque cultus erat: nec iungere tauros * *Haec clo-*
Aut componere opes norant, aut parcere parto *ca v. cod.*
Sed rami, atque asper victu venatus alebat

OMISSO QVE Iano, qui nihil aliud quam ritū
colendorū Deorum religionesque induxerat; se
Saturno maluit annectere: qui vitā moresque fe-
ris etiā tū mentibus insinuasse (dicitur, &) ad cō-
munem vtilitatem, vt supra diximus, disciplinam
colēdi ruris edocuit; vt quidē indicant illi versus *deest in ms.*

30

Is genus indocile, ac dispersum montibus altis *Aeneid 8.*
Composuit, legesque dedit; Latiumque vocari *vers. 321*
Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris

ā iij

Istum etiam usum signandi aeris, ac monetae in formam incutiendae ostendisse traditur: in qua ab una parte caput eius imprimeretur: altera naus, qua vectus illo erat. Vnde hodieque aleatores posito numo apertoque, optionem conluforibus ponunt enunciandi quid putet subesse, caput, aut nauem: Quod nunc vulgo corruptentes nauiam dicunt. Aedes quoque sub cliuo Capitolino, in quo pecunia conditam habebat, AERARIUM Saturni hodieque dicitur. Verum quia, ut supra diximus, prior illuc Ianus aduenerat, cum eos post obitum diuinis honoribus cumulandos censuissent; in sacris omnibus primum locum Iano detulerunt, usque eo, ut etiam cum aliis Diis sacrificium fit, dato ture in altaria, Ianus prior nominetur, cognomemto quoque addito Pater, secundum quod noster cognomemto sic intulit

Aeneid. 8 Hanc Ianus Pater, hanc Saturnus condidit arcem

Ac subindit

10 Ianiculum huic; illi fuerat Saturnia nomen

EIQVE (eo quod mire praeteritorum memor, 20 tum etiam futuri) dixerit

Lib. 7 Aeneid. Rex arua Latinus & vrbes

45 Iam senior longa placidas in pace regebat

45

initio Catilinaris

Quo regnante, Troianos refert in Italiam deuenisse. Quaeritur quomodo Sallustius dicat, Cumque his Aborigines, genus hominum agreste, sine legibus, sine imperio liberum atque solutum. Quidam autem tradunt terris diluuium coopertis, passim multos diuersarum regionum in motibus, ad quos confugerant, constituisse: ex quibus quosdam sedem quaerentes, peruectos in Italiam, Aborigines appellatos, Graeca scilicet appellatione, a cacuminibus motium qui

* f. quae illi open vocant

illi orae faciunt. Alij volunt eos, quod errantes illo venerint, primo Aberrigines, post mutata una littera, altera adempta, Aborigines cognominatos. Eos aduenientes Picus excepit, permisos viuere ut vellat: Post Picum regnavit in Italia Faunus, quem a fando dictum volunt, quod is solet futura praecinere versibus. quos Saturnios dicimus: quod genus metri in vaticinatione Saturniae primum proditum est. Sed verbum Saturnus cum in Italiam venisset, * f. versus condidisse traditur. Eius rei enim testis est, cum ait

Versibus quos olim Fauni vatesque canebant

HUNC Faunum plerique eundem Silvanum a filius, Inuum deum: Quidam etiam Pana vel Pan esse, dixerunt.

Igitur regnante Fauno, ante annos circiter sexaginta, quam Aeneas in Italiam deferretur. Euander Arcas Mercurij & Carmetis Nymphae filius, simul cum matre eodem venit: Quam quidam memoriae prodiderunt, primo Carmentim dictam: post Nicostraten, de carminibus; eo quod videlicet omnium litterarum peritissima, futurorumque prudens, versibus canere sit solita: adeo ut plerique velint, non tam ipsam a carmine Carmentam; quam carmina, a qua dicta essent, appellata: Huius admonitu transiectus in Italiam Euander, ob singularem eruditionem atque scientiam litterarum, breui tempore in familiaritatem Fauni se insinuauit: atque ab eo hospitaliter benigneque exceptus, non paruum agri modum ad incolendum accepit: quem suis comitibus distribuit, ex aedificatis domiciliis in eo monte, quem primo tum illi a Pallante Pallateum, * al. Palapostea nos * Palatium diximus: Ibique Pani tinum

a iij

Deo fanum dedicauit: quippe is familiaris Arcadiae Deus est, teste etiam Marone qui ait

Georg. 3. Pan Deus Arcadiae captam te Luna sefellit

Ver. 392 Et item

Ecloga 17. Pan etiam Arcadia mecum si iudice cantet

Ubi certet, legitur

PRIMVS itaque omnium euāder Italicos homines legere & scribere edocuit, litteris partim quas ipse antea didicerat: Idēque fruges in Graecia primum inuentas ostendit; ferendique vsū edocuit, terraeque excolendae gratia, primus boues in Italia iūxit. Eo regnante, forte Recaranus quidam Graecae originis, ingentis corporis, & magnarum virium pastor, quia erat forma & virtute ceteris antecellēs, Hercules appellatus, eodē venit. Cumque armēta eius circa flumen Albulā pascerentur, Cacus Euādri seruus, nequitiae versutus, & praeter cetera furacissimus, Recarani hospitis boues subripuit: ac ne quod esset indicium auerfas in speluncam attraxit: Cumque Recaranus vicinis regionibus peragratis, scrutatisque omnibus eiuscemodi latebris, desperasset inuenturū; vtcumque aequo animo dispendiū ferens, excedere his finibus constituerat: At vero euāder excellentissimae iustitiae vir, postquam rem, vti acta erat, comperit, seruum noxae dedit, bouesque restitui fecit. Tum Recaranus sub Auentino Inuentori patri arā dedicauit, appellauitque Maximā, & apud eam decimā sui pecoris profanauit. Cumque ante moris esset, vti homines decimam fructuū regibus suis praestarent; aequius sibi ait videri Deos potius illo honore impartiedos esse, quā Reges; inde videlicet tractum, vt Herculi de-

cimam profanari mos esset, secūdum quod Plautus *In partem*, inquit, *Herculeaneam*, id est, decimā. *In stich. 7.* Consecrata igitur ara Maxima, profanataque *bitamen le* apud eam decima, Recaranus, eo quod Carmētis *gitur* Dextrinuitata, ad id sacrum non affuisset; sanxit ne cui fetera partē minae fas esset vesci ex eo quod eidē arae sacratū Hercules.

10 *eslet*; atque ab ea re diuina feminae in totum remota. Haec Cassius li. i. At vero in libris Pōtifi- *lētō*, *Act.* calium traditur: Hercules Ioue atque Alcmena genitus, superato Geruone, agens nobile armentū, * f. ob ea, cupidus eius generis boues in Graecia instituen- *Vel itaque* di; forte in ea loca venisse, & vbertate pabuli de- *ab ea.*

lectatus, vt ex lōgo itinere homines sui & pecora reficerentur, aliquandiu sedem ibi cōstituisse: Quae cum in valle, vbi nunc est Circus maximus, pascerentur; neglecta custodia, quod nemo credebatur ausurus violare Herculis praedam, latronem quendam regionis eiusdē magnitudine corporis & virtute ceteris praeualētem, octo boues in speluncam, quo minus furtum vestigiis colligi posset, caudis abstraxisse. Cumque inde Hercules proficiscens, reliquum armentū, casu, praeter eandem speluncam, ageret; forte quadam inclusas boues transeuntibus admugisse, atque ita furtum detectum: Interfectoque Caco, Euandrum, re comperta, hospiti obuiam iuisse, gratātem, quod tanto malo fines suos liberasset: Comperitoque, quibus parentibus ortus esset Hercules, rem ita, vti erat gesta, ad Faunum pertulisse: 30 Tum eum quoque amicitiam Herculis cupidissime appetisse. Quam opinionē sequi metuit noster Maro. Cum ergo Recaranus siue Hercules,

.. Quid sit
Patritio?

patri Inuentori aram Maximam consecrasset; duos ex Italia, quos eadem sacra certo ritu administranda edoceret, adsciuit. Potitium & Pinarium. Sed eorum Potitio, qui prior venerat ad comedenda exta admissio; Pinarius eo quod tardius venisset, posterique eius submoti: vnde hodieque feruatur: Nemini. Potitio Pinariae gentis in eis sacris vesci licet: Eosque alio vocabulo prius appellatos, nonnulli volunt. Post vero Pinarios dictos ἀπὸ τοῦ πεινᾶν, quod videlicet ieiuni, ac per hoc esurientes ab eiusmodi sacrificiis discedant. Isque mos permansit vsque Appium Claudium Censorem, vt Potitiis sacra facientibus, vescentibusque de eo boue quem immolauerant, postquam inde nihil reliquissent, Pinarii deinde admitterentur. Verum postea Appius Claudius accepta pecunia Potitios illexit, vt administratione sacrorum Herculis, seruos publicos edocerent, necnon etiam mulieres admitterent. Quo facto, aiunt, intra dies triginta omnem familiam Potitiorum, quae prior in sacris habebatur, extinctam, atque ita sacra penes Pinarios.. resedisse, eosque tam religione quam etiam pietate edoctos, mysteria eiusmodi fideliter custodisse. Post Faunum Latino eius filio in Italia regnante, Aeneas, Ilio Achiuis prodito ab Antenore, aliisque Principibus, cum prae se Deos penates, patremque Anchisen humeris gestas, necnon & paruulum filium manu trahens, noctu excederet; orta luce cognitus ab hostibus, eo quod tanta onustus pietatis sarcina erat, non modo a nullo interpellatus; sed etiam a rege Agamemnone quo vellet, ire permissus,

Idam petit: ibique nauibus fabricatis, cum multis diuersi sexus, oraculi ammonitu Italiam petit: vt docet Alexander Ephesius lib. i. belli Marfici. At vero Lutatius non modo Antenorem, sed & iam ipsum Aeneam proditorem patriae fuisse tradit: Cui cum a rege Agamemnone permissum esset ire quo vellet, & humeris suis, quod potissimum putaret, hoc ferret; nihil illum praeter Deos penates, & patrem, duosque paruulos filios, vt quidam tradunt, vt vero alii, vnum, cui Iulo cognomen, post etiam Ascanio fuerit, secum extulisse: Qua pietate motos Achiuorum principes.. remisisse vt reuerteretur domum, atque inde omnia secum quae vellet, auferret. Itaque cum magnis cum opibus, pluribusque sociis vtriusque sexus a Troia digressum, longo mari emenso per diuersas terrarum oras in Italiam deuenisse: Ac primum Thraciam appulsum, Aenum ex suo nomine condidisse: Dein cognita Polymnestoris perfidia ex Polydori nece, inde digressum, peruectumque ad insulam Delum, atque illinc ab eo Lauiniam Anii sacerdotis Apollinis filiam in matrimonium adscitam, ex cuius nomine *Lauinia littora* appellata. Postquam is multa maria permensus, appulsus sit ad Italiae promontorium, quod est in Baiano, circa Auerni lacum; ibique gubernatorem Misenum morbo absumentum, sepultum ab eo: ex cuius nomine urbem Misenum appellatam, vt etiam scribit Caesar Pontificalium lib. i. Qui tamen hunc Misenum non gubernatorem, sed tubicinum fuisse tradit. Inde non immerito vtraque opinionem secutus Maro sic intulit:

Aeneid.

VI. Vers.

232.

*f. tum

At pius Aeneas ingenti mole sepulcrum
Imponit, suaque arma viro, remumque iubaque.
QUAMVIS auctore Homero, quidam asserant
tubae usum Troianis temporibus etiam * tunc
ignoratam. Addunt praeterea quidam AENEAM
in litore Euxini cuiusdam comitis matrem, vlti-
mo aetatis affectam, circa stagnum, quod est in-
ter Misenum Auernumque extulisse, atque inde 10
loco nomen inditum, qui etiam nunc Euxinius
sinus dicitur: cumque comperisset ibidem Sibyl-
la mortalibus futura praecinere, in opido quod
vocatur Cimbarionis, venisse eo sciscitatu de ita-
tu fortunarum suarum; aditisque fatibus, vetitum ne
is cognitam in Italia sepeliret Prochyta, cogna-
tione sibi coniunctam, quam incolumem relique-
rat. Et postquam ad classem rediit, reperitque
mortuam, in insula proxima sepelisse, quae nunc 20
quoque eodem est nomine, vt scribunt Vulcatius,
& Acilius Piso. Inde profectum peruenisse in eum
locum qui nunc portus Caietae appellatur, ex
nomine nutricis eius quam ibidem amissam se-
peliit. At vero Caesar & Sempronius aiunt, Caietae
cognomen fuisse, non nomen: ex eo scilicet in-
ditum, quod eius consilio impulsuque matres Tro-
ianae taedio longi * nauigii classem ibidem in-
cenderint, Graeca scilicet appellatione *αἰτή* 25
αἰτή, quod est incendere. Inde ad eam Italiae ora
quae ab arbuſto eiusdem generis, Laurens appel-
lata est, Latino regnante, peruectum cum patre
Anchise, filioque & ceteris suorum; nauibus egres-
sum, in litore accubuisse, consumptoque; quod fuerat 30
cibi, crustam etiam de farreis mensis, quas sa-

*Vir. VII.**Aen. initio.**pro, nauigii
longae.*Vide Virg.**v. Aeneid.*

cratas secum habebat, comedisſe. Tum Anchisa
coniiciente illam esse miseriarum errorisque fi-
nem; quippe meminerat, Venerem sibi aliquan-
do praedixisse, cum in externo litore esurie co-
puli, sacraſque menſas inuaſiſſent, illum con-
dendae ſedis fatalem locum fore: Scroſam etiam
incientem; quam cum e nauis produxiſſent, vt ea
immolarent, & ſe miniſtrorum manibus eripu-
ſſet; recordatum AENEAM, quod aliquando ei reſ-
ponſum eſſet, vrbi condendae quadrupedem fu-
turam ducem: Tum ſimulacris Deorum Penatiu,
proſecutum, atque illum vbi illa procubuit, eni-
xaque eſt porculos triginta; ibidem auſpicatum; .f. poſtque
postquam Lauinium dixit; vt ſcribit Caesar li.
i. & Lucatius li. ii. At vero Domitius non orbes
farreos; vt ſupra dictum eſt, ſed menſarum vice
ſumedi cibi gratia apium, cuius maxima erat ibi-
dem copia, fuiſſe ſubſtratum, quod ipſum coſup-
tis aliis eduliis eos comediſſe: Ac poſt ſubinde in-
tellexiſſe illas eſſe menſas, quas illos comestu-
ros praedictum eſſet. Cum interim immolata ſue in
litore ſacrificium perageret; traditur forte aduer-
tiſſe Argiuam claſſem, in qua Vlyxes erat: cum-
que vereretur ne ab hoſte cognitus periculū ſu-
biret, itemque rem diuinam interrumpere ſum-
mum neſas duceret, caput velamento obduxiſſe,
atque ita pleno ritu ſacrificium perfeciſſe; inde poſteris
traditum morem ita ſacrificandi, vt ſcribit Mar-
cus Octavius lib. i. At vero Domitius lib. i. do-
cet ſorte Apollinis Delphici monitum AENEAM,
vt Italiam peteret, vbi duo maria inueniſſet, pra-
diumque cum menſis comiſſet, ibi urbem vti co-

deret. Itaque egressum in agrum Laurentem cum paululum e litore processisset, peruenisse ad duo stagna aquae saluae, vicina inter se: ibique cum se lauisset, ac refectum cibo cum apium quoque, quod tunc vice mensae substratum fuerat, consumsisset, existimãtem proculdubio illa esse duomaria, quod in illis stagnis aquae marinae species esset, mensaeque quae erant ex stramine apii comestas, urbem in eo loco condidisse; eãque quod in stagno lauerit, Lauinium cognominasse. Tum deinde a Latino Rege Aboriginum, data ei, quae incoleret, iugera quingenta: At Cato in Origine generis Romani ita docet: Suem triginta porculos peperisse in eo loco ubi nunc est Lauinium; cumque Aeneas ibi urbem condere constituisset, propterque agri sterilitatẽ metueret; per quietem ei visa Deorum Penatum simulacra, adhortantium vt perseveraret in condenda urbe quam coeperat: nam post annos totidem, quot fetus il-
 10 lius suis essent, Troianos in loca fertilia atque vberiore agrum transmigraturos, & urbem clarissimi nominis in Italia condituros. Igitur Latinum Aboriginum Regem, cum ei nunciatum esset, multitudinem aduenarum classe aduectã, occupauisse agrum Laurentem: aduersum subitos inopinatosque hostes incunctanter suas copias eduxisse: Ac prius quam signum dimicãdi daret, animaduertisse Troianos militariter instructos: cum sui lapidibus ac sudibus armati, tum etiã veste aut pellibus quae eis integumento erant, sin-
 30 stris manibus inuolutis, processissent: Itaque suspensio certamine per colloquium inquisito, qui

essent, quidue peterent: utpote qui in hoc consilium auctoritate numinum cogebatur: namque extis ac somniis saepe ammonitus erat, tutiorem se aduersum hostes fore, si copias suas cum aduenis coniunxisset. Cumque cognouisset Aeneam & Anchisem bello: patrio pulsos, cum simulacris Deorum errantes sedem quaerere; amicitia
 10 foedere inisse, dato inuicem iureiurãdo, vt communes quoque hostes, amicosue haberet: Itaque coeptum a Troianis muniri locũ, quem Aeneas ex nomine vxoris suae, Latini Regis filiae, quae iam ante desponsata Turno Herdonio fuerat, Lauinium cognominauit: At vero Amatam Latini Regis vxorem, cum indigne ferret, Lauiniam, repudiato Turno consobrino suo, Troiano aduenae collocatam, Turnum ad arma concitauisse, eumque mox coacto Rutulorum exercitu, tetendisse in agrum Laurentem, & aduersum eum Latinum pariter cum Aenea progressum, inter proeliantes circumuentum occisumque. Nectamen amisso socero Aeneas Rutulis obsistere desiit, namque & Turnum interemit. Hostibus fufis fugatisque victor, Lauinium se cum suis recepit, consensuque omnium Latinorum Rex declaratus est: vt scribit Lucatius libro tertio. Piso quidem Turnum matrualem Amatae fuisse tradit: interfectoque Latino, mortem ipsam sibi met consciuisse. Igitur Aeneam occiso Turno, rerum potitum cum adhuc irarum memor Rutulos bello persequi instituisset, illis sibi ex Etruria auxiliũ Mezentii Regis Agillaeorum adsciuisse, ac implorauisse, pollicitos si victoria parta foret,

.. al. Numicij

omnia quae Latinorum essent, Mezentio cessura. Tūc Aeneam quod copiis inferior erat, multis rebus, quae necessario tuendae erant, in urbē comportatis, castra sub Lauinio collocasse: praepositoque his filio Euryleone ipsum electo ad dimicandum tempore, copias in aciem produxisse, circa ... Numici fluminis stagnum: ubi cum acerrime dimicaretur, subitis turbinibus insulcato aere, repente caelo tantū imbrium effusum, tonitribus etiam cōsecutis, flammarumque fulgoribus, ut omnium non oculi modo praestinguerentur, verumetiam mentes quoque confusae essent: cumque vniuersos vtriusque partis dirimēdi proelia cupiditas inesset, nihilominus in illa tempestatis subitae confusione interceptum Aeneam, nusquam deinde cōparuisse. Traditur autem non prouiso quod propinquius flumini esset, ripa depulsus, forte in fluuium decidisse, atque ita proeliū dirēptum: Dein post apertis fugatisque nubibus cum serena facies effulisset; creditum est viuum eum caelo absumptum. Idēque tamen post ab Ascanio, & quibusdam aliis visus affirmatur super Numici ripam, eo habitu armisque quibus in proelium processerat. Quae res immortalitatis eius famam confirmauit. Itaque illi eo loco templum consecratum, appellarique placuit, Patrem indigetem. Dein filius eius Ascanius, idē qui Euryleo, omnium Latinorū iudicio Rex appellatus. Igitur summam imperii Latinorū adeptus Ascanius, cum continuis proeliis Mezentium persequi instituisset, filius eius Lausus collem Lauinae arcis occupauit. Cūque id

id oppidū circumfulsis omnibus copiis regis teneretur, Latini legatos ad Mezentium miserūt sciscitatum, qua conditione in deditioem eos accipere vellet: cūque ille inter alia onerosa illud quoque adiceret, ut omne vinum agri Latini aliquot annis sibi inferretur; consilio atque auctoritate Ascanii placuit ob libertatē mori potius, quam illo modo seruitutē subire. Itaque vino ex omni vindemia Ioui publice voto, consecratoque, Latini urbē eruperunt; fusoque praesidio, interfectoque Lauso, Mezentium fugā facere coegerunt. Is postea per legatos amicitia societateque Latinorum impetrauit; ut docet Lucius Caes. lib. j. Itē que Aulus Postumius in eo volumine quod de aduentu Aeneae cōscripsit atque dedit. Igitur Latini Ascanium ob insignem virtutē non solum Ioue ortū crediderunt, sed etiā per diminutionē, declinato paululum nomine primo Iobū, dein postea Iulum appellarunt: a quo Iulia filia manauit; ut scribunt Caesar lib. 11. & Cato in Originibus. Interim Lauinia ab Aenea grauida relicta, metu, veluti insecturi se Ascanij, in siluam profugit, ad magistrum patrij pecoris, Tyrrhum, ibique enixa est puerū, qui a loci qualitate Siluius est dictus. At vero vulgus Latinorum existimans clā ab Ascanio interfectam, magnā ei inuidiam conflauerat, usque eo, ut armis quoque ei vim denunciaret. Tum Ascanius iureiurando se purgās, cum nihil apud eos proficeret, petita dilatione ad inquirēdum, iram praesentem vulgi aliquantulum fregit; pollicitusque est, se ingentibus praemiis cumulaturum eum qui sibi Lauiniam inuestigasset: Mox recuperatam cum filio in urbem Lauiniū reduxit, dilexitque honore materno. Quae

res rursus ei magnum fauorem populi conciliauit, ut scribunt Caius Caesar, & Sex. Gellius in Origine gentis Romanae. At vero alij tradunt, quod cum Ascanius ab vniuerso populo ad restituendam Lauiniam cogere, iuraretque se neque interemisse, neque scire vbi esset, Tyrrhum petito silentio in illa concionis frequentia professum indicium, si sibi, Lauinaeque, pueroque ex ea nato fides incolumitatis daretur; tumque eum accepta fide Lauiniam in urbem cum filio reduxisset: Post haec Ascanius completis in Lauinio triginta annis, recordatus nouae urbis condendae tempus aduenisse, ex numero porcorum quos pepererat sus alba, circumspiculis diligenter finitimis regionibus, speculatus montem editum qui nunc ab ea urbe, quae in eo condita est, Albanus nuncupatur, ciuitatem communit: eamque ex forma quod ita in longum porrecta est, Longam; ex colore suis Albam cognominauit. Cumque illuc simulacra Deorum Penatium transtulisset; postridie apud Lauinium apparuerunt: Rursusque relata Albam, appositisque custodibus nescio quantis, se Lauinium in pristinam sedem identidem receperunt: Itaque tertio nemo ausus est amouere ea, ut scriptum est in Annali Pontificum iv. lib. Cincij & Caesaris ij. Tuberonis i. At Ascanius postquam excessisset e vita, inter Iulum filium eius, & Silium Postumum, qui ex Lauinia genitus erat, de obtinendo imperio orta contentio est, cum dubitaretur an Aeneae filius, an nepos potior esset; permixta disceptatione eius rei ab vniuersis Rex Silius declaratus est. Eiusdem posterii omnes cognomento Silij,

vsque ad conditam Romam, Albae regnauerunt: ut est scriptum Annalium pontificalium lib. i i i i. Igitur regnante Latino Silio Coloniae deductae sunt Praeneste, Tibur, Gabij, Tusculum, Cora, Pometia, Locri, Crustumium, Camena, Ronillae, ceteraque oppida circumquaque. Post eum regnauit Tiberius, Silius, Silij filius. Qui cum aduersus finitimos bellum inferentes copias eduxisset, inter proeliantes depulsus in Albulam flumen, deperit; mutandique nominis existit causa: ut scribunt Lucius Cincius lib. i. Lucatius lib. i i i. Post eum regnauit Aremulus Silius: qui tantae superbiae non aduersum homines modo, sed etiam Deos fuisse traditur, ut praedicaret se superiorē esse ipso Ioue, ac tonante caelo militibus imperaret, ut telis clypeos quaterent: dictaretque clariorem sonum se facere. Qui tamen praesenti affectus est poena: nam fulmine ictus, ruptusque turbine in Albanum lacum praecipitatus est, ut scriptum est Annalium lib. vi. & Epitomarum Pisonis i i. Aufidius sane in Epitomis, & Domitius lib. i. non fulmine ictus, sed terrae motu prolapsus, simul cum eo Regiam in Albanum lacum tradunt. Post illum regnauit Auentinus Silius: Isque finitimis bellum inferentibus in dimicando circumuentus, ab hostibus prostratus est: ac sepultus circa radices montis, cui ex se nomen dedit: ut scribit Iulius Caesar lib. i i. Post eum Silius Procas rex Albanorum, duos filios Numitorem & Amulium aequis partibus haeredes instituit. Tum Amulius in vna parte regnum tantummodo, in altera totius patrimonii ē ij

nij summam atque omnem paternorum bonorum substantiam poluit, fratrique Numitori, qui maior natu erat, optionem dedit, ut ex his, utrum mallet, eligeret. Numitor cum priuatum omne cum facultatibus regno praetulisset; Amulius regnū obtinuit: Quod ut firmissime possideret, Numitoris fratris sui hiliū in venando interimendū curauit: Tum etiā Rheam Siluiam eius sororē sacerdotē Vestae fieri iussit, simulato somnio quo ammonitus ab eadē dea esset, ut id fieret: Cū re vera ita faciendum sibi existi- 10
maret; periculosum ducēs, ne quis ex ea nasceretur, qui auitas persequeretur iniurias: ut scribit Valerius Antias lib. 1. At vero Marcus Octavius, & Licinius Macer tradunt Amuliū patruum Rheae sacerdotis, amore eius captum, nubilo caelo obscuroque aere, cū primū illucescere coepisset in usum sacrorum aquā petenti insidiatū, in luco Martis cōpressisse eā: tum exactis mensibus geminos editos. Quod cum cōperisset celandi facti gratia per scelus cōcepti; necari iussit sacerdotē; partum sibi exhiberi: Tumque 20
Numitorē spe futurorū, quod hi si adoleuissent, iniuriarum suarum quandoque ultores futuri essent, alios pro eis subdidisse, illosque suos veros nepotes Faustulo pastorum magistro dedisse nutriendos. At vero Fabius Pictor lib. j. & Vennonius solito, institutoque egressam virginem, in usum sacrorū aquam petitem ex eo fonte qui erat in luco Martis, subito imbribus tonitribusque, quae cum illa erant, disiectis, a Marte compressam; conturbatamque: Mox recreatā cōsolatione Dei, nomē suum indicātis, af- 30
firmātisque ex ea natos dignos patre euasuros. Primum igitur Amulius Rex, ut cōperit Rheā Siluiam

sacerdotē peperisse geminos, protinus imperauit deportari ad aquam profluentem atque eo abiici. Tum illi, quibus id imperatum erat, impositos alueo pueros, circa radices montis Palatij in Tiberim, qui tum magnis imbribus stagnauerat, abiecerunt: eiusque regionis subulcus Faustulus, speculatus exponentes, ut vidit relabente flumine alueum, in quo pueri erant, obhaesisse ad arborem fici, puerorumque vagitu lupam excitam, quae repente exierat, 10
primo lambitu eos detersisse, dein leuandorum vberum gratia mammas praebuisse; descendit ac sustulit, nutriendoque Accae Larentiae, uxori suae dedit: ut scribunt Ennius lib. 1. & Caesar 11. Addunt quidam Faustulo inspectante, picum quoque aduolasse, & ore pleno cibū pueris ingessisse: Inde videlicet lupum picumque Martiae tutelae esse: Arborē quoque illam, Ruminale dictam, circa quam pueri abiecti erāt: quod eius sub umbra pecus acquiescens meridie ruminare sit solitum. At vero Valerius tradit pueros ex Rheā Siluia natos Amulium regē Faustulo seruo necandos dedisse: sed eum a Numitore exoratum ne pueri necarentur, Accae Larentiae amicae suae nutriendos dedisse: quam mulierē, eo quod pretio corpus esset vulgare solita, Lupā dictam. Notum quippe ita appellari mulieres quaestū corpore facientes: unde & eiusmodi loci in quibus haec cōsistunt, Lupanaria dicta. Cum vero pueri liberalis disciplinae capaces facti essēt, Gabiis Graecarum Latinarūque litterarum ediscendarum gratia cōmoratos; Numitore auo clam omnia subministrante: Itaque ut primum adoleuissent, Romulū indicio edu- 30
é iij

catoris Faustuli cōperto, qui sibi auus, quae mater fuisset, quidue de ea factum esset; cum armatis pastoribus Albam protinus perrexisset, interfecto que Amulio, Numitore aum in regnum restitutum, Romulum autē a virium magnitudine appellatum: nam Graeca lingua *ῥωμαίων* virtutem dici certum est. Alterum vero Remum dictum, videlicet a tarditate: quippe talis naturae homines ab antiquis Remores dicti.

Igitur aētis, quae supra diximus, re diuina facta, in loco qui nunc Lupercal dicitur, ludibundi discurrerant, pellibus hostiarum occurrentes quosque sibi verberantes: utque sollempne sacrificium sibi, posterisque id esset, sanxerunt, separatimque suos appellauerunt, Remus Fabios, Romulus Quintilios: quorum vtrumque nomen etiamnum in sacris manet. At vero lib. 1. Pontificalium proditur, missos ab Amulio, qui Remum pecorum pastorem attraherent: cum non auderent ei vim asferre, oportunitatem tempus sibi ad insidiandum natos, quod tum Romulus aberat, genus lusum simulasse, quinam eorum, manibus post terga ligatis, lapidem quo lana pensitari solebat mordicus sublatum, quam longissime perferret: Tum Remum fiducia virium in Auentinum vsque se perlaturum spondisse: Dein postquam vinciri se passus est, Albam abstractum. Quod postquam Romulus cōperisset, coacta pastorum manu, eaque in centenos homines distributa, perticas manipulis foeni varie formatis in summo iunctas, dedisse: quo facilius eo signo suum quisque ducem sequeretur. Vnde institutum ut postea milites qui eiusdem signi essent,

Manipulares dicerentur. Itaque ab eo oppresso Amulio, fratrem vinculis liberatum, aum regno restitutum. Cum igitur inter se Romulus & Remus de condenda vrbe tractarent, in qua ipsi pariter regnarent, Romulusque locum, qui sibi idoneus videretur, in monte Palatino designaret, Romamque appellari vellet: Contraque item Remus in alio colle, qui aberat a Palatio milibus quinque, eundemque locum ex suo nomine Remuriam appelleret, neque ea inter eos finiretur contentio; auo Numitore arbitro adscito, placuit disceptatores eius controuersiae immortales Deos sumere: ita ut vtri eorum priori secunda auspicia obuissent, urbem conderet: eamque ex suo nomine nuncuparet, atque in ea regni summam teneret. Cumque auspicaretur Romulus in Palatio, Remus in Auentino, sex vultures pariter volantes, a sinistra Remo prius visos: tumque ab eo missos qui Romulo nunciarent, sibi iam data auspicia, quibus condere urbem iuberetur: Itaque maturaret ad se venire. Cumque ad eum Romulus venisset, quaesissetque quaenam illa auspicia fuissent, dixissetque ille, sibi auspicanti sex vulturios simul apparuisse. At ego, inquit Romulus, iam tibi duodecim demonstrabo: Ac repente duodecim vultures apparuisse subsecuto caeli fulgore pariter tonitruoque. Tum Romulus, Quid, inquit, Reme affirmas priora, cum praesentia intueraris? Remus postquam intellexit sese regno fraudatum: Multa, inquit, in hac vrbe temere sperata atque praesumpta, felicissime prouentura sunt. At vero Licinius Macer lib. 1. docet contentione illius perniciosum exitum fuisse, namque ibidem ob-

ē iiij

stentes Remum & Faustulum interfectos. Contra Egnatius lib. 1. In ea contentione non modo Remum non esse occisum, sed etiam vltius a Romulo vixisse tradit. Sed horum omnium opinionibus diuersis repugnat nostrae memoriae proclamans historia Liuiana, quae testatur quod auspicato Romulus ex suo nomine Romam vocauit: cumque muniret moenibus, edixit, ne quis vallum transfili- ret: quod Remus irridens transfiliuit, & a Celere Cē- turione rutro, vel rastro fertur occisus. Romulus 10
asylum conuenis ces.

SEXTI IVLII FRON-
TINI VIRI CONSULARIS
DE AQUAEDUCTIBVS

VRBIS ROMAE,

LIBER PRIMVS.

10 M omnis res ab Imperatore delega-
ta intentiorem exigat curam, & me seu
naturalis sollicitudo, seu fides sedula nō
ad diligentiam modo, verum ad amorē
quoque commissae instigent, sitque mi-
hi nunc ab Nerua Augusto, nescio diligentiore an
amantiore Reipub. Imperatore, aquarum iniunctū
officium, tum ad vsum, tum ad salubritatem, atque
etiam ad securitatem vrbis pertinens, administratū
per principes semper ciuitatis nostrae viros, primū
20 ac potissimum existimo, sicut in caeteris negociis
institueram, nosse quod suscepi. Neque enim vllum
omnis actus certius fundamentum crediderim, quā
quae facienda quaeque vitanda sint posse decerne-
re. Nam quid viro tam indecorum & intolerabile,
quam delegatū officium ex adiutorum agere prae-
ceptis (quod fieri necesse est, quoties imperitia prae-
cessit eius cui decernitur vsus) quorum etsi necessa-
riae partes sunt, tamen ad ministerium vt manus
quaedam & instrumentū agentis esse debent? Qua-
30 propter ea quae ad vniuersam rem pertinentia con-
trahere potui, more iam per multa mihi officia ser-
uato, in ordinem & velut in corpus deducta in hunc
Commentarium contuli, quem pro formula admi-

IVLII FRONTINI DE
 nistracionis respicere possem. In aliis autem libris,
 quos post experimenta & vsum composui, antec-
 dentium res acta est, in hoc vero & insequentium,
 cuius fortasse pertinebit & ad successorem utilitas.
 Sed cum inter initia administrationis meae scriptus
 sit, in primis ad meam institutionem regulamque
 proficiet. Ac ne quid ad totius rei pertinens noti- 10
 tiam praetermisisse videar, nomina primū aquarū,
 quae in urbem Romam influunt, ponam, tum per
 quos quaeque earum, & quibus Consulibus, & quo-
 to post urbem conditam anno perductae sint: dein-
 de quibus ex locis & a quoto miliario duci coepif-
 sent, quantum subterraneo riuo, quantum substru-
 ctione, quantum opere arcuato: post, altitudinem
 cuiusque, modulorūque rationem, & ab illis erog-
 ationes, quantum extra urbē, quantum intra, quisque
 modus, cuique regioni pro suo modulo vnaquaeq;
 aquarū seruiat, quot castella publica priuataq; sint, 20
 & ex his quantū publicis operibus, quantū munerib-
 us (ita enim cultiores appellāt) quantum lacubus,
 quantū nomine Caesaris, quantū priuatorū vsui be-
 neficio principis detur, quod ius tuendarū sit earū,
 qua cōtumaces afficiantur poena, ex lege, senatus-
 consultis, & mandatis principum irrogata.

AB vrbe condita per annos ccccxi. contenti
 fuerunt Romani vsu aquarum, quas aut ex Ti-
 beri, aut ex puteis, aut ex fontibus hauriebant. Fon-
 tium memoria cū sanctitate adhuc extat, & colitur.
 Salubritatē enim aegris corporibus afferre credū-
 tur, sicut C. Amaranus Apollinaris meminit. Nunc 30
 autem in urbem influunt aquae Appia, Anio vetus,
 Martia, Tepula Iulia, Virgo, Alsietina, quae eadem

vocatur Augusta, Claudia, Anio nouus

Appia, M. Valerio Maximo, P. Decio Murena
 coss. anno xx. post initium Samnitici belli indu-
 cta est ab Appio Claudio Crasso Censore, cui post-
 ea Caeco fuit cognomē, qui & viā Appiam a porta
 Capena vsque ad urbem Capuam muniendā cura-
 uit. Collegā habuit C. Fabiū, cui ob inquisitas eius
 aquae venas Venocis cognomen datum est. Sed is
 quia intra annū & sex menses deceptus a collega tā-
 quam idem facturo, abdicauit se a censura, nomen
 aquae ad Appii tantū honorem pertinuit, qui mul-
 tis tergiuersationibus extraxisse censurā traditur,
 donec & viā & huius aquaeductum consummaret.
 Concipitur Appia in agro Lucullano via Praenesti-
 na, inter miliarū vi. & vii. diuerticulo sinistror-
 sus passuū dccclxxx. Ductus eius habet longitudi-
 nem a capite vsq; ad Salinas (qui locus est ad portā
 Trigeminā) passuū vndecim milium centum nona-
 ginta: subterraneo riuo passuū vndecim miliū cen-
 tum triginta: substructione & supra terrā opere ar-
 cuato proxime ad portā Capenā passuum lx. Iun-
 gitur ei ad Anionem veterē in confinio hortorum
 Torquatianorū Alsietinae Augustae ramus ab mi-
 liario * in supplementum eius addito cognomēto
 decem gemellorum. Hic via Praenestina ad milia-
 rium sextū diuerticulo sinistrorsus passuū dcccc-
 lxxx. proxime viam Collatiam accipit fontem, cu-
 ius ductus vsque ad gemellos efficit riuo subterra-
 neo passuū vi. milia cccclxxx. Incipit distribui Ve-
 tus Anio vico Publicii ad portā Trigeminā, qui lo-
 cus Salinae appellatur. Post annos xl. quam Appia
 perducta est, anno ab vrbe cōdita cccclxxx ix. M^o.

Curius Dentatus, qui censurá cū L. Papyrio Curse gessit, Anionis, qui nunc dicitur vetus, aquam perducendam in Urbem ex manubiis de Pyrrho captis curauit, Spurio Carbilio L. Papyrio coss. Itē post biennium deinde actum est in Senatu de consummando eius aquae opere. Itaque post annum nonum Minutius praetor edidit edictum. Tum ex senatus consulto Duumviri aquae perducendae creati: Curius & Fulvius Flaccus locauerant. Curius intra quintum diem quam erat Duumvir creatus decessit, gloria perductae pertinuit ad Fulvium. Concipitur Anio vetus supra Tibur xx. miliario extra portam Raranam, vbi partim in Tiburtinum distribuitur vsus. Ductus eius habet longitudinem, ita exigēte libramento, passuum XLII. miliarium: ex eorum uisus est subterraneus passuum XLII. miliarium cxcvii. Substructio supra terrā passuum dccii. Vigesimo primo anno post annos cxxvi. id est anno ab vrbe condita dcvi. Seruio Sulpitio Galba & L. Aurelio Cotta coss. cum Appiae Anionisque ductus vetustate quassati priuatorum etiam fraudibus interciperentur, datum est a Senatu negotium M. Titio, qui tum praetor inter ciues & peregrinos ius dicebat, eorum ductuum reficiendorum & vindicandorum. Et quoniam incrementum Urbis exigere videbatur ampliorem modum aquae, eidem mandatum a Senatu est, vt curaret quatenus alias aquas posset, in urbem perduceret, & ampliores ductus faceret. Reipubl. causa tertio miliario opera fabricorum duxit, cui ab auctore Martiae nomen est. Legimus apud Fenestellam in haec opera Marco decretum sestertium IIII & octingenta, sed quo-

niam ad consummandum negotium non sufficiebat, statuit Senatus Praeturam in alterum annum prorogari. Eodem tempore Decemviri dum aliis ex causis libros Sibyllinos inspiciunt, inuenisse dicuntur non esse aquam Martiam, sed Anienem (de hoc enim constantius traditur) in Capitolium perducendam, deque ea re in Senatu a Lepidio pro collega verba faciente, actum Appio Claudio, Q. Caecilio coss. eandemque post annum tertium a L. Lentulo retractatam, C. Laelio, Q. Seruilio coss. sed vtroque tempore vicisse gratiam Marci Titij, atque ita esse in Capitolium aquam perductam. Concipitur Martia, via Valeria ad miliarium xxxiiii. diuerticulo euntibus ab vrbe Roma dextrorsus miliarium passuum trium villa Sublacensi, atque sub Nerone principe primum strata ad miliarium trigessimum octauum sinistrorsus intra spacium passuum ducentorum finita substructionibus pene statim stagnino colore praeuiridi. Ductus eius habet longitudinem a capite ad urbem passuum lxx miliarium dccx & semis, riuo subterraneo passuum lxxii miliarium cclxvii semis, opere supra terram passuum vii miliarium cccclxiii. Eo longius ab vrbe pluribus locis priuatis & publicis & d' valis opere arcuato passuum cccclxii. Propius urbem a septimo miliario substructione passuum clxxxviii. Reliquo opere arcuato passuum vii miliarium cccclxx. Cn. Seruilius Caepio & L. Cassius, Longinus qui Rauilla appellatus est, Censores, anno post urbem conditam dcxxvii. M. Plautio Hyspalone, Ful. Flacco Consulibus, aquam quae vocatur Tepula, ex agro Lucullano, quem quidam

Tusculanum credunt, Romā & in Capitolium adducendam curauerunt. Tepula concipitur via Latina ad xī. miliarium diuerticulo euntibus ab Roma dextrorsus milium passuum duum, inde riuo suo in urbem perducebatur, Iuliae post mixta: Nam Agrippa aedilis post primum consulatū Imperatore Caesare Augusto, M. Lelio Volcatio coss. anno post urbē conditam DCCXIX. ad miliarium ab urbe xī. via Latina euntibus ab Roma dextrorsus milium passuum xī. alteriusque proprias vires collegit, & Tepulae riuum interceptit, acquisitaeque ab inuenteore nomen Iuliae est datum, ita tamen diuisa erogatione, vt maneret Tepulae appellatio. Ductus Iuliae efficit longitudinē passuum xv. milium ccccxxvi. opere supra terrā passuum vii. milium: ex eo in proximis vrbis locis a vii. miliario substructione passuum DXXVI. reliquo opere arcuato passuum vi. milium cccclxxi. Praeter caput Iuliae transiit aqua quae vocatur Crabra. Hāc Agrippa emisit, seu quia vsum improbauerat, seu quia Tusculanis possessoribus relinquendam credebat. Ea namque est quam omnes villae tractus eius per vicem indies modulosque certos dispensatam accipiunt, sed non eadem moderatione. Aquarii nostri partē maximam eius semper in supplementum Iuliae vindicauerunt, nec vt Iuliam augerent, quam hauriebant largiendo compendii sui gratia. Exclusa ergo est Crabra, & tota iussu Imperatoris reddita Tusculanis, qui nunc forsitan non sine admiratione eā sumunt, ignari cuius causa insolitam abundantiam habeant. Iulia autem, reuocatis deriuationibus per quas subripiēbatur, modum suum quamuis notabi-

li siccitate seruauit. Eodem anno Agrippa ductus Appiae, Anienis, Martiae, paene delapsos restituit, & singulari cura cum compluribus salientibus aquis instruxit urbem. Idem cum iam tertium consul fuisset, C. Sentio, Sp. Lucretio coss. post annum xiii. quam Iuliam deduxerat, Virginem in agro quoque Lucullano collectam Romam perduxit. Dies, quo primum in urbem responderit, v. iduum Iunii inuenitur Virgo appellata, quod quaerentibus aquam militibus, puella virguncula quasdam venas monstrauit, quas secuti qui foderant, ingentem aquae modum inuenerunt. Aedicula fontis apposta, hanc virginem pictura ostendit. Concipitur ergo via Collatina ad miliarium octauum palustribus locis, Signino circumiecto continendarum scaturiginum causa. Adiuuatus ex compluribus aliis acquisitionibus, venit per longitudinem passuum xiiii. milium cv. ex eo riuo subterraneo passuum vndecimmiliū DCCCLXV. supra terram per passus m. ccxl: ex eo substructione riuorum locis compluribus passuum DXL: opere arcuato passuum DCC. acquisitionum ductus riuus subterranei efficiunt passus m. ccccv. Quae ratio mouerit Augustum providentissimum principem producendī Alsietinam aquam, quae vocatur Augusta, non satis perspicio, nullius gratiae, imo & parum salubrem, & nusquam in vsu populi fluentem, nisi forte cum opus Naumachiae aggrediretur, ne quid salubrioribus aquis detraheret, hanc proprio opere perduxit: & quod Naumachiae coeperat superesse, hortis subiacentibus & priuatorum vsibus ad irrigandum concessit

32
Solet tamē ex ea in translyberina regione, quoties pontes reficiuntur, & a citeriore ripa aquae cessant, ex necessitate in subsidium publicorum salientium dari. Concipitur ex lacu Alsietino via Claudia miliario xiii. diuerticulo dextrorsus passuum vi. milium D. Ductus eius efficit longitudinē passuum vigintiduum milium septuagintaduorum: opere arcuato passuum CCCLVIII. Idem Augustus in supplementum Martiae, quoties siccitates agerent, auxilio aliam aquam eiudem bonitatis opere 10
subterraneo perduxit vsque ad Martiae riuum, quae ab inuatore appellatur Augusta. Nascitur vltra fontem Martiae, cuius ductus donec Martiae accedat, efficit passus DCCC. Post hos C. Caesar, qui Tiberio successit, cum parum & publicis vrbibus, & priuatis voluptatibus vii. ductus aquarum sufficere viderentur, altero imperii sui anno M. Aquilio Iuliano. P. Nonio Asprenate COS. anno vrbs condita DCCXC. duos ductus inchoauit, quod opus 1
Claudius magnificentissime consummauit, dedicauitque Sulla & Tutiano COS. anno post vrbem 20
conditam DCCC. sexto Kal. August. Alteri nomen, quod ex fontibus Caerulo & Cursio perducebatur, Claudiae datum, haec bonitate proxima Martiae: Altera, quoniam duae Anienis aquae in vrbem fluere coeperant, vt facilius appellationibus dignoscerentur, Anio nouus vocari coepit, & quod illas omnes praecesserat prior Anio, cognomen ei veteris est, adiectum. Claudia concipitur via Sublacensi ad miliarium xxxvi. diuerticulo sinistrorsus in- 30
tra passus CCC. ex fontibus duobus amplissimis & speciosis, Caeruloque, qui a similitudine appellatus est,

est, & Curtio. Accipit & eum fontem qui vocatur Albulinus, tātā bonitatis, vt Martiae quoque adiutorio quoties opus est ita sufficiat, vt adiectione sui nihil ex qualitate eius mutet. Augustae fons, quia Martiam sibi sufficere apparebat, in Claudiam deriuatus est, manente nihilominus praesidiario in Martiam, vt ita demum Claudiam aquam adiuuaret, Augusta, si eam ductus Martiae non caperet, Claudia ductus habet longitudinem passuum XLVI. miliarium. Ex eo riuo subterraneo passuum xxxvi. miliarium CCXX. opere supra terrā passuum x. miliarium LXXXI. ex eo opere arcuato in superiori parte pluribus locis passuum trium miliarium & LXXVI. & prope vrbe a vii. miliario substructione riuorum per passus DCIX. opere arcuato passuum vii. miliarium CCCXCII. Anio nouus Sublacensi via ad miliarium LXII. in suo riuo excipitur ex flumine, quod cum terras cultas circum se habeat soli pinguis, & inde ripas solutiores, etiam sine pluuiarum iniuria limosum & 20
turbulentum fluit; ideoque a faucibus ductus interposita est piscinia limaria, vbi inter amnem & specum consisteret & liquaretur aqua. Sic quoque quoties imbres superueniunt, turbida peruenit in vrbem. Iungitur ei riuus Herculanus, oriens eadem via ad miliarium XLIII. e regione fontium Claudiae transf lumē viamque, natura purissimus, sed mixtus gratiam splendoris sui amittit. Ductus Anienis noui efficit passus LVIII. milia DCC: ex eo riuo subterraneo passus XLIX. milia CCC: opere supra terram passus IX. milia CCC: & ex eo substructionibus aut opere arcuato superiori parte pluribus locis passus XXI. milia DCC: & propius vrbe a

IVLII FRONTINI DE
 XII. miliario substructione riuorum passus DCIX.
 opere arcuato passus VI. millia CCCXC I. Hi sunt ar-
 cus altissimi subleuati in quibusdam locis CIX. ped.
 Tot aquarū tam multis necessariis molibus, pyra-
 midas videlicet ociosas cōparem, aut caetera iner-
 tia, sed fama celebrata Graecorum opera? Nō alie-
 num mihi visum est longitudes quoque riuorum
 cuiusque ductus & per species operum complecti.
 Nam cum maxima huius officii pars in tutela eorū 10
 sit, scire praepositum oportet quae maiora impen-
 dia exigant. Nostrae quidem sollicitudini non suf-
 fecit singula oculis subiecisse, sed formas quoque
 ductuum facere curauimus, ex quibus apparet vbi
 valles quantaeq; vbi flumina traicerentur, vbi mō-
 tium lateribus specus appliciti, quantoque maiore
 assiduamque perterendi ac muniendi hi exigāt cu-
 ram. Hinc illa contingit vtilitas, vt rem statim velut
 in conspectu habere possimus, & deliberare tanquā
 assistentes. Aquae omnes diuersa in vrbē libra 20
 ueniunt. Inde fit, vt quaedam altioribus locis ser-
 uiant, & quaedam ire emittant eminentiora non pos-
 sint: nam & colles si sint, propter frequentia incen-
 ditorum ruderibus excreuerūt. Quinque enim sunt
 ductuum altitudines, quarū duae in omnem partē
 vrbis attolluntur, sed ex reliquis aliae maiore, aliae
 leuiore pressura coguntur. Altissimus Anio est no-
 uus, proxima Claudia, tertium locum tenet Iulia,
 quartum Tepula, dehinc Martia, quae capite etiam
 Claudiae libram aequat. Sed veteres humiliore di-
 rectora perduxerunt, siue nondum subtili explo- 30
 rata arte librandi, seu quia ex industria infra terram
 aquas mergebant, ne facile ab hostibus intercipe-

rentur, cum frequentia adhuc contra Italicos bel-
 la gererentur. Iam tamen quibusdam locis, sicubi
 ductus vetustate dilapsus est, omissio circuitu sub-
 terraneo vallis tractus, breuitatis causa, substructioni-
 bus, arcuationibusque traiciuntur. Sextum tenet
 librae locum Anio vetus, similiter suffecturus & al-
 tioribus locis vrbis, sicubi vallium submissarumque
 regionum conditio exigat, substructionibus arcua-
 tionibusque veteres exigentur. Sequitur huius li-
 bram Virgo, deinde Appia; quae cum ex vrbano
 agro perducerentur, non in tantum altitudinis eri-
 gi potuerunt. Omnibus humilior Alsetina est,
 quae trans tyberinae regioni, & maxime subiacen-
 tibus locis seruit. Ex his via Latina, sex intra VI. mi-
 liariū contentis piscinis excipiuntur, vbi quasi res-
 pirante riuorum cursu limum deponunt. Modus
 quoque earum mensuris ibidem positus initur.
 Vna autem Iulia, Martia quoque, quae Tepula in-
 tercepta, sicut supra demonstrauius, riuo Iuliae
 accesserat, nūc a piscina eiusdem Iuliae modū accipit,
 ac proprio canali & nomine venit, & a piscinis in
 eosdem arcus recipiuntur. Sūmus iis est Iuliae, inferior
 Tepulae, deinde Martiae, quae ad librā collis Vimi-
 nalis coniūgitur. Intra * eūtes ad Viminalē vsque
 portā deueniūt, vbi rursus emergūt. Prius tamē pars
 Iuliae ad spē veterē excepta, castellis CCLII. montis
 vsibus diffunditur. Martia autē parte sui post hor-
 tos Pallatianos in riuū, qui vocatur herculaneus, de-
 iicit se per Coeliū. ductus ipsius, mōtis vsibus, nihil,
 30 vt inferior, subministras, initur supra portā Cape-
 nam. Anio nouus cum Claudia a piscinis in altio-
 res arcus recipiuntur, ita vt superior sit Anio,

Finiuntur arcus eorum post hortos Pallantianos, inde in usum urbis fistulis deducuntur: partem tamen sui Claudia prius in arcus, qui vocatur Neroniani, ad spem veterem transfert. Ii directi per Coelium montem iuxta templum Diui Claudii terminantur. Modum quem acceperunt, aut circa ipsum montem Coelium, aut in palatium Auentinumque & in transyberinam regionem dimittunt. Anio vetus citra quartum miliarium intra no * viae qua a Latina in Labicanam itur, arcus traiecit, & ipse piscinam habet. Inde intra secundum miliarium 10 partem dat in specum, qui vocatur Octavianus, & peruenit in regionem viae nouae ad hortos Asinianos, vnde per illum tractum distribuitur. Rectus vero ductus secundum spem veterem veniens, intra portam Exquilinam in altos riuos per urbem deducitur. Nec Virgo, nec Appia, nec Allietina conceptelas, id est piscinas, habent. Arcus Virginis initiu habent sub hortis Lucullianis, finiuntur in campo Martio secundum frontem septoru. Riuus Appiae 20 sub Coelio monte & Auentino actus emergit, vt diximus, infra cliuū Publicii Alsi, & inde e ductus est in Naumachiam, nam eius causa videtur factus.

Quoniam autores cuiusque aquae & aetates praeterca ordines & longitudes riuorum, & ordinem librae persecutus sum, non alienum mihi videtur etiam singula subiicere, & ostendere quanta sit copia, quae publicis priuatisque non solum vsibus & auxiliis, verum etiam voluptatibus sufficit, & per quot castella, quibusque regionibus 30 deducatur, quantum extra urbem, quantum intra urbem, & ex eo quantum lacubus, quantum mune-

ribus, quatu operibus publicis, quantum nomine Caesaris, quantum priuatis vsibus erogetur. Sed rationis existimo, priusquam nomina quinariarum centenariarumque & caeterorum modulorum, per quos mensura constituta est, proferamus, indicare quae sit eorum origo, quae vires, & quid quaeque appellatio significet, praepositaque regula, ad quam ratio eorum & initium computatur, ostendere quae 10 ratione discrepantia inuenerim, & quam emendandi viam sim secutus. Aquarum moduli aut ad digitorum, aut ad vnciarum mensuram instituti sunt: Digiti in campania & in plerisque Italiae locis, Vncia in pupula: ita haec obseruantur. Est autem digitus, vt conuenit, sextadecima pars pedis: vncia duodecima. Quemadmodum autem inter vnciam & digitum diuersitas, ita & ipsius digiti simplex obseruatio non est, nam alius vocatur quadratus, alius rotundus. Quadratus tribus quartisdecimis suis rotundo maior: Rotundus tribus vndecimis suis 20 quadrato minor est: scilicet quia anguli detrahuntur. Postea modulus nec ab vncia, nec ab alterutro digitorum originem accipiens inductus, vt quidam putant, ab Agrippa, vt alii, a plumbariis, per Vitruuium architectum in usum urbis exclusis prioribus venit appellatus quinario nomine. Qui autem Agrippam autorem faciunt, dicunt quod quinque antiqui moduli exiles & veluti puncta, quibus olim aqua cum exigua esset diuidebatur, in vnam fistulam coacti sunt. Qui Vitruuium & plumbarios, ab eo quod plumbea lamina plana quinque 30 digitorum latitudinem habens, circumacta in rotundum hunc fistulae modulum efficiat. Sed hoc

incertum est, quoniam cum circumagitur, sicut in
 teriore parte attrahitur, ita per illā quae foras spe-
 ctat extenditur. Maxime probabile est quinariam
 dictam a diametro quinque quadrantū: quae ratio
 in sequentibus quoque modulis vsque ad vicenariā
 durat, diametro per singulos adiectione singulorū
 quadrātum crescente, ut in senaria quae sex scilicet
 quadrantes in diametro habet, & septenaria quae
 septem, & deinceps simili incremento vsque ad vi-
 cenariam. Omnis autem modulus colligitur aut a
 diametro, aut perimetro, aut ex recto mensurae, ex
 quibus & capacitas apparet. Differentiam vnciae,
 digiti quadrati, & digiti rotūdi, & ipsius quinae,
 ut & facilius dignoscamus, vtendum est substantiae
 quinae, qui modus & certissimus & maxime re-
 ceptus est. Vnciae ergo modulus habet diametri di-
 gitum vnum & trientem digiti, capit plusquā qui-
 nariae octava hoc est sescuncia quinae & scrupuli
 tribus & besse scrupuli. Digitus quadratus in
 rotundū redactus, habet diametri digitum vnum, &
 digiti sescunciā sextulam, capit quinae dextantē.
 Digitus rotundus habet diametri digitum vnū, ca-
 pit quinae septuncem, semunciam sextulā. Caeterum
 moduli qui a quina oriuntur, duobus generibus
 incrementum accipiunt, & vna cum ipsa
 multiplicatur, id est, eodem lumine plures quinae
 includuntur. In quibus secundum adiectionē
 quinarum amplitudo luminis crescit. Est autem
 fere nunc in vsu, cum plures quinae impetra-
 tae fuerint, ne in viis saepius conuulneretur vna fi-
 stula, vt excipiantur in castellum, ex quo singuli
 suum modum recipiunt. Alterum genus est, quo-

ties non ad quinariā necessitatem fistula incremen-
 tum capit, sed ad diametri sui mensuram, secundū
 quod & nomen accipit, & capacitatem ampliatur, vt
 puta quinariam. Cum adiectus est ei ad diametrū
 quadrans, senarium facit, nec iam in solidum capa-
 citatem ampliatur. Capit enim quinariā vnā, quin-
 cuncem scilicet, & deinceps eadem ratione qua-
 drantibus diametro adiectis, vt supra dictū est, cre-
 scunt, septenaria, octonaria, vsque ad vicenariam.
 Subsequitur illa ratio quae constat ex numero di-
 gitorū quadratorum, qui area, id est lumine cuius-
 que moduli continetur, a quibus & nomen fistulae
 accipiunt: nam quae habet areae, id est luminis, in
 rotundum coacti digitos quadratos xxv. vicenum-
 quinum appellatur. Similiter tricenaria, & deinceps
 per incrementum digitorum vsque ad cētenum vi-
 cenum. In vicenaria fistula, quae in confinio vtriuf-
 que rationis posita est, vtriufque rationi pene con-
 gruit. Nam habet secundum eam cōputationem,
 quae interiacentibus modulis seruanda est in dia-
 metro, quadrātes xx. cum diametri eiusdem digiti
 quinque sint, & secundū eorum modulorum ratio-
 nem qui sequuntur ad eā, habet digitorum quadra-
 torum ex gnomoniis xx. ratio fistularum quinae
 rum vsque ad centenum vicenum per omnes mo-
 dulos ita se habet, vt ostēdimus, & in omni genere
 inita cōstat sibi. Cōuenit & cum his modulis qui in
 cōmentariis inuictissimi & prissimi Principis positi
 & cōfirmati sunt. Siue itaque ratio, siue auctoritas
 sequēda est, vtrique cōmētariorum moduli prae-
 ualent: sed aquarii cum manifestae rationi pluribus
 consentiant, in quatuor modulis nominauerunt
 i iij

duodenaria, & vicensaria, & centenaria, & centenu-
uicenum. Duodenariae quidem, quod nec ma-
gnus error nec vsus frequens est, diametro adiece-
runt digiti semunciam, sicilicet capacitati quina-
riae & bessem. Reliquis autem tribus modulis plus
deprehenditur. Vicensariam exiguiorem faciunt dia-
metro digiti semisse, capacitatem quinariis tribus &
semuncia, quo modulo plerumque erogatur. Cente-
naria autem & centenum vicensarium quibus assidue
accipiunt non minuuntur, sed augentur, nec vsu 10
frequens est, diametro adiecerunt trientis bessem
& semunciam, capacitati quinariis x. semisse se-
munciam sicilicet. Centeno vicensario diametro ad-
iiciunt digitos tres septuncem semunciam, capaci-
tati quinariis LXVI. sextantem. Ita dum aut vicensa-
riae, quas subinde erogant, detrahunt, aut centenariae
& centenumuicenum adiiciunt, quibus semper
accipiunt, intercipiuntur in centenaria quina-
riae XXVII. in centenuicenu quinariis LXXXVI. vicia:
quod cum ratione approbetur, re quoque ipsa manife- 20
stum est. Nam pro vicensaria, quam Caesar pro quina-
riis sexdecem assignat, non plus erogant quam tredecim,
& ex centenaria quam ampliauerunt, aequum certum est il-
los non erogare nisi ad arctiorem numerum, quem Caes-
sar secutus in suis commentariis cum ex quaque cen-
tenaria expleuit, quinariis octoginta unam se
Item ex centenuicenu quinariis XXVII. tanquam
exhausto modulo desinit distribuere. In summa
moduli sunt XXV. omnes consentiunt, & rationi, &
commentariis, exceptis iis quatuor, quos aquarii no- 30
minauerunt. Omnia autem quae mensura continen-
tur, certa & immobilia congruere sibi debent:

ita enim vniuersitatis ratio constabit, & quemad-
modum, verbi gratia, sextarii ratio ad cyathos, mo-
dij vero & ad sextarios & ad cyathos respondent,
ita & quinariarum multiplicatio in amplioribus
modulis seruare sequentiae suae regulam debet:
alioqui cum in erogatorio modulo minus inueni-
tur, in acceptorio plus, apparet non errorem esse,
10 sed fraudem. Meminerimus omnem aquam quo-
ties ex erogatorio venit, & intra breue spacium in
castellum cadit, non tantum respondere modulo
suo, sed etiam exuperare. Quoties vero ex humi-
liore, id est, ex minore pressura longius ducatur, seg-
nitiam ductus modum quoque deperdere: ideo
secundum hanc rationem, aut onerandam esse ero-
gationem aut releuandam. Sed & calicis positio
habet momentum; si in rectum & ad libram collo-
catus est, modum seruat; & ad cursum aquae si op-
positus deuexusque, amplius rapit: ad latus autem
praetereuntis aquae conuersus & supinus, nec ad
20 haustum pronus, segniter exiguumque sumit. Est
autem calix modulus aeneus, qui riuo vel castello
induitur, huic fistulae applicatur, longitudo eius ha-
bere debet digitos non minus xij. lumen, id est ca-
pacitatem quanta imperata fuerit. Excogitatus vi-
detur, quoniam rigor aeris difficilior ad flexum non
temere potest laxari vel coarctari. Formula modu-
lorum, qui sunt omnes XXV. subiecti, quamuis in vsu
XV. tantum frequentes sint, directa est ad rationem, de
qua locuti sumus, emendatis quatuor, quos aquarii
30 nominauerant. Secundum quam fistulae omnes opus
facientes dirigi debent, aut si haec fistulae manebunt,
ad quinariis quo capitur computari. Qui non sunt

IVLII FRONTINI DE
 in vsu moduli, in ipsis est adnotatum, & diametri
 trientem digitum dico quam quinariae sexcuncia,
 & scrupulis tribus, & besse scrupuli. Digitus quadra-
 tus in longitudine & latitudine aequalis est. Digi-
 tus quadratus in rotundum redactus habet diame-
 tri digitum vnum, & digiti sexcunciam sextulam,
 capit quinariae dextantem. Digitus rotundus habet
 diametri digitum vnum: capit quinariae septuncē
 femunciam sextulam. Fistula quinarie diametri di-
 gitum vnum digitos tres 322111. Capit quinarā 10
 vnam. Fistula senaria diametri digitum vnum se-
 mis, perimetri digitos quattuor 82v3111. capit
 quinaras ix. 1373. Fistula septenaria diametri di-
 gitū vnū 18: — perimetri digitos sex capit quina-
 rias * * 1. In vsu non est fistula octodiametri digi-
 tos duos, perimetri digitos sex capit, quinaras 11.
 quinque. Fistula denaria demetri digitos septem
 3. L111. capit quinaras quattuor. Fistula duodena-
 ria diametri digitos sex capit quinaras quin- 20
 que, in vsu non est, vnde est alia, apud aquarios ha-
 bebat diametri digitos 111153v. Capacitatis qui-
 narias sex. Fistula quinundenum diametri digitos
 quattuor. z. perimetri digitos x11zL. alia capit qui-
 narias nouem. Fistula vicenaria diametri digitos
 octo. 3111. capit quinaras sexdecim. apud
 aquarios habebat diametri digitos octo.
 Capacitatis quinas. Fistula vicenūquinum diame-
 tri digitos decem & septē capit, quinaras viginti
 In vsu non est fistula tridenaria diametri vi
 perimetri digitos decem & nouem
 capit quinaras viginti quatuor 22 3. quinque fi- 30
 stula tricenij quinum diametri digitos sex. 3111.

perimetri digitos capit quinaras
 viginti, in vsu non est fistula quadragenaria diame-
 tri digitos septem perimetri digitos
 XXI. capit quinaras xxx11. Fistula quadragenū-
 quinum diametri digitos x11. & vi11. perimetri di-
 gitos xxx1111. capit quinaras xxxvi. octo
 in vsu non est. Fistula quinquagenaria diametri
 digitos septem. quinque perimetri
 digitos xxx1. 1111, capit quinaras xl.
 10 1111. Fistula quinquagenum quinum,
 diametri digitos vi11. x. perimetri digi-
 tos xxvi. capit quinaras xli111
 ix. in vsu non est. Fistula sexagenaria diametri digi-
 tos xxix. capit quinaras xlix. vi. Fi-
 stula sexagenū quinū quinarie diametri digitos ix.
 2L11. perimetri xxvi11. 3. capit quinaras L11.
 octo in vsu non est. Fistula septuagenaria
 diametri digitos ix. 223. sex perimetri xxix. capit
 20 quinaras L11. 3. sex. Fistula septuagenum quinum
 diametri digitos xi. vi. perimetri digitos. xxx.
 capit quinaras xli. in vsu non est. Fistula
 octogenaria diametri digitos decem x11. pe-
 rimetri digitos xxx11. capit quinaras lxii.
 Fistula octogenum diametri digitos x. perime-
 tri digitos xxx. in vsu non est. Fistula nona-
 genaria diametri digitos x. x. perimetri digi-
 tos xxx111. capit quinaras lxx111, 1111.
 Fistula nonagenum quinum diametri digitos x.
 30 S. perimetri digitos 11111. & capit quina-
 rias lxxviii. in vsu non est. Fistula centenaria dia-
 metri digitos xi. 1x. perimetri digitos xxx11.
 capit quinaras lxxx1. apud aquarios habebat dia-

IVLII FRONTINI DE
metri digitos xxi . capacitatis quinarías xcii . Fi-
stula centenum vicenum diametri digitos xii . peri-
metri digitos xxxvi . capit quinarías xxxlviii .
apud aquarios habebat diametri digitos xiii . ca-
pacitatis quinarías clxiii . Qui modus duarum
centenariarum est.

FINIS PRIMI LIBRI.

ro

IVLII FRONTINI DE AQVAE
DVCTIBVS VRBIS ROMAE

LIBER II.

PERSECVTVS ea quae de modulis
dici fuit necessarium, nunc ponam
quemadmodum quaeque aquarum
principiū commentariis compre-
hensum vsque ad nostram curam habere
visa sit, quantū quaeque erogauerit, deinde quae ip-
si scrupulosa inquisitione, praecunte prouidentia
optimi diligentissimi que principis Neruae, inue-
nerimus. Fuerunt ergo in commentariis in vniuer-
so quinariarum xii . milia dccc lv : in erogatione
 xiii . milia xviii . plus in distributione quam in
accepto computabantur quinae mccclxiii . Hu-
ius rei admiratio, cum praecipuum officij opus in
exploranda fide aquarum, atque copia credere, non
mediocriter me conuertit ad scrutandum quē ad-
modum amplius erogaretur quam in patrimonio,
vt ita dicam, esset. Ante omnia itaque capita ductuū

20

30

A QVAEDVCTIBVS ROM. 45

metiri aggressus sum, sed longe, id est circiter qui-
nariis x . milibus ampliolem quam in commentariis
modum inueni, vt per singulas demonstrabo

APPIAE in commētariis ascriptus est modus qui-
nariarum dccc . Vniuscuiusque ad caput inue-
niri mensura non potuit, quoniam ex duobus
riuis constat. Ad gemellas tamen, qui locus est intra
spem veterem, vbi iungitur cum ramo Augustae, in-
ueni altitudinem aquae pedes quinque, latitudinē
10 aquae pedis vnus & dodrantis. Fiunt areae pedes
octo & dodrans, centenariae xxi . & quadragenariae,
quae efficiunt quinarías mccccxxv . amplius
quam in commentariis habent quinarías dcccclx-
 xxiii . erogabat quinarías dccciii minus quā in
cōmētariis ascribitur quinariis cxxxvi . & adhuc
minus quam ad gemellas mensura respondet quina-
riis mccxi . Intercidit tamen aliquantum ex ductus
vicio, qui cum sit depressior non facile manationes
ostendit, quae ei inesse ex eo apparet, quod in plerif-
que vrbis partibus praebita aqua obseruatur, id-
que quod ex eo manat. Sed & quasdam fistulas in-
tra urbem inuentas deprehendimus. Extra urbem
autem propter pressuram librae, quae fit cis terram
ad caput pedibus l . nullam accipit iniuriam, sicut
inueni. Anieni veteri ascriptus est modus in com-
mentariis quinariarum mccccxxi . ad caput inueni
quatuor milia cccxcv iii . praeter eum modum qui
in proprium ductum Tiburtinum deriuatur. Am-
plius quam in commentariis est quinariis duobus
20 milibus dcccclvi . Erogabatur antequam ad pisci-
nam perueniret, quinae ducetae sexagintaduae.
30 Modus in piscina quae per mensuras positas ini-

tur, efficit quinarias duo milia trecentas sexaginta duas. Intercidebant ergo inter caput & piscinam quinariae MDCLXXIII. erogabat post piscinam quinarias MCCCXLVI. amplius quam in cōmentariis conceptionis modum significari diximus quinariis LXII. minus quam recipi in ductum potest. Nam posuimus quinarias MXIII. Summa quae inter caput & piscinam, & post piscinam intercidebat, quinariarū II. milium DCCCLXXXV. quod errore mensurae fieri suspicarer, nisi inuenissem ubi auerterentur mille CLXI. Martiae in commentariis ascriptus est modus quinariarum duo milium centum sexagintaduarum. Ad caput mensus inueni quinarias quatuor milia sexcentas nonaginta, amplius quam in commētariis est quinariis duobus milibus quingentis vigintiocto. Erogabantur antequam ad piscinam perueniret, quinariae xcv. & dabantur in adiutorium Tepulae quinariae xcii. Item Anieni quinariae CLXIII. Summa quae erogabatur ante piscinam, quinariae ccccl. Modus qui in piscinam mensuris positus cum eo qui circa piscinae ductum eodem canali in arcu excipitur, efficit quinarias I. milia DCCCCXLIII. Sūma quae aut erogatur ante piscinam, aut in arcu recipitur quinariarum III. milium ccxcv. amplius quam in conceptis comētariorum positum est quinariis mcxxi. minus quam mensurae ad caput actae efficiunt quinariis mcccxcv. Erogabat post piscinam quinarias MDCCCXL. minus quam in commentariis conceptionis significari diximus quinariis ccxxvi. minus quam ex piscina in arcus recipiuntur, sunt quinariae mci. Summa ytraque quae intercidebāt aut inter caput

& piscinam, aut post piscinam quinariarum duum milium quingentarum, quas sicut in caeteris pluribus locis intercipi deprehendimus. Non enim eas cessare manifestum est, etiam ex hoc eo quod e capite praeter eam mensuram quam nos comprehendisse capacitate ductus posuimus, effunduntur amplius ccc. quinariae. Tepulae in commentariis ascriptus est modus quinariarum quadringentarum. Huius aquae fontes nulli sunt, venis quibusdam constabat, quae interceptae sunt in Iulia. Caput ergo eius obseruandum est a piscina Iuliae. Ex ea enim primum accipit quinarias cxc. deinde statim ex Martia quinarias xcii. Praeterea ex Aniene nouo ad hortos Epaphroditianos quinarias CLXIII. Fiūt omnes quinariae ccccxlv. amplius quam in commentariis quinariis xlv. quae inde erogantur, nec comparent. Iuliae in cōmentariis ascriptus est modus quinariarum DCXLIX. ad caput mensura iniri non potuit, quoniam ex pluribus acquisitionibus constat, & ad sextum ab vrbe miliarium vniuersa in piscinam recipitur, ubi modus eius manifestis mensuris efficit quinarias mcccvi. amplius quam in commentariis quinariis DLIII. Praeterea accepit prope urbem post hortos Pallantianos ex Claudia quinarias CLXII. Est omne Iuliae in acceptis quinariae MCCCXLXVI. ex eo dat in Tepulam quinarias cxc. Erogat suo nomine DCCCCXCI. sunt quas erogat quinariae DCCCCXCI. amplius quam in commentariis habet quinarias cccxli. minus quam in piscina habere posuimus cxxii. quas ipsas apud eos qui sine beneficiis Principis vsurpabant deprehendimus. Virgini in com-

mētariis ascriptus est modus quinariarum DCCCLII. minus. Mensura ad caput inueneri non potuit, quoniam ex pluribus acquisitionibus constat, & leniore riuo intrat prope urbem ad miliarium septimum in agrum, qui nunc est ceteroni commodi ubi velociorem cursum habet. Mensuram egi, quae efficit quinariarum duo milia DIIII. amplius quam in commentariis quinariis mille DCCCLII. Omnibus approbatio nostra expeditissima est. Erogāt enim omnes 10 quas mensura deprehendimus ad duo milia DIIII. Alstietinae conceptionis modus nec in commentariis ascriptus est, nec in re praesenti certus inueniri potuit, cū ex lacu Alstietino, & deinde circa careas ex Sabatino, quantum aquarii temperauerunt, habet nō plus quinariis duobus milibus. Claudia abundantior aliis maxime iniuriae exposita est. In commentariis habet non plus quinariis duobus milibus octingentis quinquagintaquinque, cum ad caput inuenerim quinarias IIII. milia DCV. amplius quā 20 in commentariis mille DCCCLII. Adeo autem nostra certior est mensura, ut ad septimum ab urbe miliarium, in piscina ubi indubitatae mensurae sunt, inueniamus quinariarum tria milia CCXXII. plus quam in commentariis CCCCLVII. quamuis & ex beneficiis ante piscinam erogat, & plurimum subtrahi deprehenderimus, ideo quod minus inueniatur, quam reuera esse debeant quinariis mille CCXCV. & circa erogationem fraus apparet, quod neque ad commentariorum fidem, neque ad eas quas ad caput egimus mēsuras, neque ad illas saltem piscinas post 30 tot iniurias conuenit. Solae enim quinariae mille DCCCL. erogantur minus quam commentariorū ratio dat

dat quinariis mille CV. minus autem quam mensurae ad caput factae demonstrauerunt quinariis duobus milibus DCCCLVII. minus etiam quam in piscina inuenit quinariis mille DLXII. Itaque cum sincera in urbem proprio riuo perueniret, in urbe miscbatur cum Aniene nouo, ut confusione facta, & conceptio earum, & erogatio esset obscurior. Quod si qui forte me acquisitionum mensuris blandiri putant admonendi sunt Curtium & Caeruleum fontes aquae Claudiae sufficere ad praestandas ductui suo quinarias quas significauī LIIII. milium DCVII. ut praeterea mille DC. effundantur. Nec eo inficias quin ea quae superfluant, non sint proprie horum fontium. Capiuntur enim ex Augusta, quae inuenta in Martiae supplementum, dum illa non indiget, adiecimus fontibus Claudiae: quāuis ne huius quidem ductus omnem aquā recipiat. ANTONIUS in commentariis habere ponebatur quinarias IIII. milium CCLXII. mensura ad caput reperi quinarias 20 IIII. milium DCCXXXVI. amplius quam in conceptelis commentariorum est quinariis mille CCCLXXV. quarum acquisitionem non auidē me amplecti quo non alio modo manifestius probem quam erogatione ipsorum commentariorum, maior pars earum continetur. Negatur enim quinariarum IIII. milium CCXI. alioquin in eisdem commentariis inuenitur conceptio, non amplius quam trium milium CLXIII. Praeterea intercipi non tantum quingētas 30 XXVII. quae inter mensuras nostras & erogationem intersunt, sed & longe ampliorem modum deprehendi, ex quo apparet etiam exuberare comprehensam a nobis mensuram. cuius rei ratio est, quod vis

aquae rapacior, ut ex largo & celeri flumine excep-
 velocitate ipsa ampliat modum. Non dubito ali-
 quos annotaturos quod longe maior copia actis
 mensuris inuenta sit, quam erat in commentariis
 Principum. Cuius rei causa error est eorum qui ab
 initio parum diligenter vniuscuiusque fecerunt aesti-
 mationem, ac ne metu aestatis ac siccitatum intantum a
 veritate eos recessisse credam, constantibus quidem
 ipsis mensuris Iulio mense, hanc vniuscuiusque co-
 10 piam quae superscripta tota est deinceps aestate du-
 rante explorauerim. Quaecunque tamen est causa
 a qua procedit illud, utique detegitur x. milia qui-
 nariarum intercidisse, dum beneficia sua princeps
 secundum modum commentariis ascriptum tem-
 perat. Sequens diuersitas est, quod alius modus co-
 cipitur ad capita, alius, nec exiguo minor, in pisci-
 nis, minimus deinde in distributione continetur,
 cuius rei causa est fraus aquariorum, quos aquas ex
 publicis ductibus in priuatorum usum deriuare de-
 20 prehendimus. Sed & plerique possessorum ex quo-
 rum agris aquae circuducuntur, fraude formas ri-
 uorum perforant: vnde fit ut ductus publici hominibus
 priuatis vel ad hortorum usum subleruiant, vel ad itine-
 ra suspendant. Ac de vitiis eiusmodi nec plura, nec me-
 liora dici possunt, quam a Coelio Ruffo dicta sunt
 in ea concione cui titulus est de aquis, quae nunc
 nos omnia simili licentia usurpata, utinam non per
 offensas probaremus. Irriguos agros, tabernas,
 coenacula, & corruptelas denique omnes perpetuis
 salientibus instructas inuenimus, non quod
 30 falsis titulis aliae pro aliis aquae erogabantur, etiam si
 inter leuiora caeteris vitia, inter ea tamen quae eme-

dationem videbantur exigere, mirandum est, quod
 fere circa montem Coelium & Auentinum accidit,
 qui colles prius quam Claudia perduceretur, vteba-
 tur Martia & Iulia: sed posteaquam Nero Impera-
 tor Claudiam opere arcuato assumpsit, excepta vs-
 que ad templum Diui Claudii perduxit, ut inde di-
 stribueretur, priores non ampliatae, sed amissae sunt:
 nulla enim castella adiecit, sed iisdem vsus quorum
 10 quamuis mutata aqua, vetus appellatio mansit.

Satis iam de modo cuiusque & veluti noua qua-
 da acquisitione aquarum, & fraudibus, & vitiis, quae
 circa eas erant, dictum est: superest ut erogationem,
 quam confectam, ut sic dicam, in massam inuenimus,
 imo & falsis nominibus positam, per nomina aqua-
 rum, uti quaeque se habet, & per regiones urbis dige-
 ramus. Cuius comprehensionem scio non ieiunam tantum,
 sed etiam perplexam videri posse. Ponemus tamen
 quam breuissime, ne quid velut formulae officij de-
 sit his, quibus sufficiet cognouisse summa: licebit
 20 tamen transire leuiora. Ut ergo distributio quina-
 riarum x i i i . millium x . & v i i . Ita & quadrigena-
 riarum xxxvi. quia vna quandoque ex quibusdam aquis
 in adiutorium aliarum datur, & bis in speciem ergo-
 tionis cadit, sed semel in computationem venit. Ex his
 diuiduntur extra urbem quinariae iij. milia lxxi. ex
 quibus nomine Caesaris quinariae mille dccxxv. i.
 priuatis quinariae ij. milia cccxxxvi. Reliquae intra
 urbem mille dcccclv. distribuebantur in castella
 ccxlvii. quibus erogabantur sub nomine Caesaris
 quinariae mille dccv. i. semis: priuatis qui-
 30 nariarum i i i . milia dcccxlvi. vsibus publi-
 cis quinariarum i i i . milia ccc. ex eo castris

52 IULII FRONTINI DE
ducentis quinariae cclxxix. operibus publicis
septuagintaquinque quinariae mmccccl. muneribus
trigintanovem quinariae cccclxxxiiii. lacubus
quingentis nonaginta vno quinariae mcccxxxv.
Sed & haec ipsa dispensatio per nomina aquarum ad
regiones urbis partienda est. Ex quinariis ergo qua-
tuordecim milibus x. & viii. quam summam ero-
gationibus omnium aquarum exposuimus, dantur
nomine Appiae extra urbem quinariae tantummodo 10
quinque, quoniam libra humilior oritur, & a
metitoribus reliquae quinariae dexcix. intra ur-
bem diuidebantur per regiones secundam, V. VIII.
IX. XI. XII. XIII. XIII. in castella xx. ex quibus no-
mine Caesaris quinariae cl. priuatis quinariae
cxciiii. publicis quinariae cccliii. ex eo castris
vnis quinariae iii. operibus publicis quatuordecim
quinariae cxxiiii. muneribus vni quinariae i. lacubus
nonagintaduobus quinariae ccxxvi. Anio-
nis veteris erogabantur extra urbem nomine Caesaris
quinariae clxix. priuatis quinariae ccciiii. 20
Reliquae quinariae mille dvi. semis, intra urbem
diuidebantur per regiones primam, III. IIII. V.
VI. VII. VIII. XII. XIII. in castella xxxv. ex quibus
nomine Caesaris quinariae lx. vñibus priuatis qui-
nariae cccxc. publicis quinariae clii. ex eo castris
vnis quinariae l. operibus publicis decem & nouem
quinariae cxvi. muneribus nouem quinariae lxxxviii.
lacubus nonaginta quatuor quinariae ccxviii.
Martiae erogabantur extra urbem nomine Caesaris
quinariae cclxix. Reliquae quinariae mcccclxx-
iiii. intra urbem diuidebantur per regiones primam, 30
III. IIII. V. VI. VIII. IX. XIII. In castella li. ex

AQVAE DVCTIBVS ROM. 53
quibus nomine Caesaris quinariae cxvi. priuatis
quinariae dcliiii. castris quatuor quinariae xlii.
operibus publicis quindecim quinariae xli. mune-
ribus duodecim quinariae clii. lacubus centum-
quatuordecim quinariae cclvi. Tepulae erogaba-
tur extra urbem nomine Caesaris quinariae lvi. ii.
priuatis lvi. Reliquae quinariae cccxxxiiii. intra ur-
bem diuidebantur per regionem IIII. V. VI. VII.
in castella xiiii. ex quibus nomine Caesaris quina-
riae xxxiiii. priuatis quinariae ccxxviii. vñibus
10 publicis quinariae l. ex eo castris duobus quinariae
xii. operibus publicis tribus quinariae vi. lacubus
tredecim quinariae xxxiiii. Iuliae fluebant extra ur-
bem nomine Caesaris quinariae lxxxv. priuatis qui-
nariae cxxiiii. Reliquae quinariae dclviii. Intra
urbem diuidebantur per regiones II. III. V. VI. VIII.
X. XII. in castella decem & septem, ex quibus nomi-
ne Caesaris quinariae xviii. vñibus publicis qui-
nariae cccclxxiiii. ex eo castris quinariae lxxix. ope-
20 ribus publicis quinariae cxxi. muneribus quina-
riae lxvi. lacubus vigintiocto quinariae lxv.
Virginis nomine exhibant extra urbem quinariae cc.
Reliquae quinariae mccccliiii. intra urbem diuide-
bantur per regiones VII. VIII. XIII. in castella
xxvi. ex quibus nomine Caesaris quinariae dclix.
priuatis quinariae cccxxxviii. vñibus publicis
mcccclxxiiii. ex eo muneribus duobus quinariae xxvi.
lacubus viginti quinque quinariae lxi. operibus
publicis sexdecim quinariae mcccclxxx. in quibus
30 per se Euripo cui ipsa nomen dedit quinariae ccc-
lx. Alstinae quinariae cccxciiii. Haec tota extra
urbem consumitur nomine Caesaris quinariae
o iij

CCCCLI III, priuatis quinariae CXXXVI II. Claudia & Anio nouus extra urbem proprio quaequeriuo erogabatur, intra urbem confundebatur, & Claudia quidem extra urbem nomine Caesaris dabat quinarias CCXVI II. priuatis quinarias CCCCXXXIX. Anio nouus nomine Caesaris DCCXXV III. Rel quae vtriusque quinariae MMMCCCXCVI III. intra urbem diuidebantur per regiones urbis X III. in castella XC I. ex quibus nomine Caesaris quinariae MDCCCXV. priuatis quinariae MLXVII. 10
vibus publicis quinariae MX I. ex eo castris noue quinariae CXLIX. operibus publicis decemoocto quinariae CCLXIX. muneribus duodecim quinariae CV I. lacubus centūuigintifex quinariae CCCCXXVII.

HAec copia aquarum ad Neruam Imperatorem vsque computata ad hunc modum describebatur, nunc prouidentia diligentissimi Principis, quicquid aut fraudibus aquariorum intercipiebatur, aut inertia peruertebat, quasi noua inuentione fontium accreuit, ac prope publicata vbertas est, 20
tum & sedula deinde partitione distributa, vt regionibus quibus singulae seruibant aquae, plures darentur, tanquam Coelio & Auentino, in quos sola Claudia per arcus Neronianos ducebatur. Quo fiebat, vt quoties defectio aliqua interuenisset, celeberrimi colles sitirent, quibus nunc plures aquae, & in primis Martia reddita ampliore opere a Coelio in Auentinum vsque perducitur, atque etiam 30
omni parte urbis lacus tam noui quam veteres plerique binos salientes diuersarum aquarum acceperunt, vt si casus alterutram impedisset, altera sufficiente non destitueretur vsus. Sentit hanc curam

imperatoris piissimi Neruae principis sui Regina & domina orbis indies, quae terrarum dea constitit, cui par est nihil, & nihil secundum, & magis sentiet salubritas eiusdem aeternae urbis, aucto castellorum, operum, munerum, & lacuum numero, nec minus ad priuatos commodum quod ex incremento beneficiorum eius diffunditur. Illi quoque qui timidi illicitam aquam ducebant, securi nunc ex beneficiis fruuntur. Ne pereutes quidem aquae, ocio-
10 sae sunt. nam immundiciarum facies, & impurior spiritus, & causae grauioris coeli, quibus apud veteres urbis infamis aer fuit, sunt remotae. Nō praeterit me deberi operi nouae erogationis ordinationem, sed haec cum incremento adiunxerimus, intelligi oportet non esse eam ponendam nisi cum consummata fuerit. Quid, quod nec hoc diligētia Principis, quam exactissimam ciuibus suis praestat, sufficit, parum praesidii ac voluptatis nostris contulisse sese credentis, quod tantam copiam adiiciat, nisi eam synceriores iucundioresque faciat? Ope-
20 rae premium est ire per singula, per quae ille occurrendo vitiis quorundam, vniuersis adiecit vtilitatem. Etenim quando ciuitas nostra vel cum exigui ymbres superuenerāt, non turbulenta limosaque aquas habuit? nec quia hoc vniuersis ab origine naturae est, aut quia istud incommodum sentire debeant quod capiuntur ex fontibus, in primis Martia & Claudia, ac reliquae, quarum splendor a capite integer, nihil aut minimum pluuia inqu-
30 natur, si putei extracti obiecti sunt. Aquae Anionis minus permanent limpidae: Nam sumitur ex flumine, ac saepe etiam se reno turbatur, quoniam
o iij

Anio quamuis purissimo defluens lacu, mobilibus tamen cedentibus ripis, aufert aliquid quo turbetur priusquam deueniat in riuos. quod incommodum non solum hybernis ac vernis, sed aestiuis hymbribus sentit, quo tempore exit gratior aquarum sinceritas. Ex iis igitur alter, id est Anio vetus, cum plerumque libra sit inferior, incommodum infra se tenet. Nouus autem Anio vitabat caeteras: nam cum editissimus veniat, & in primis abundans, aliquando defectio*10* ni aliarum succurrit. Impericia vero aquariorum, deducentium in alienos eum specus frequentius quam expleto opus erat, etiam sufficientes aquas inquinabat, maxime Claudiam, quae per multa milia passuum proprio ducta riuo, Romae demum cum Anione permixta, in hoc tempore perdebat proprietatem, adeoque obuenientibus non succurrebat, vt pleraeque aquae accerferentur per imprudentiam, non vt dignum erat aquis parientium Martiam, ita vt ipsam splendore & rigore gratissimam, balneis ac fulonicis, & relatu quoque foedis ministeriis deprehenderimus feruientem. Omnes ergo discerni placuit, tum singulas ita ordinari, vt in primis Martia potui tota seruiret, & deinceps reliquae secundum suam quaeque qualitatem aptis v²⁰ sibus assignarentur, sic vt Anio vetus pluribus ex causis, quo interiore excipitur minus salubris, in hortorum rigatione, atque in ipsius vrbis sordidiora exiret ministeria. Nec satis fuit principi nostro caeterarum restituisset copia, sed etiam gratia. Anionis quoque noui vitia excludi posse vidit. Omisso enim flumine, repeti ex lacu qui est super

villam Neronianam Sublacensem, vbi lympidissima est, iussit. Nam cum oriatur Anio supra Trebam augustam, seu quia per saxosos montes decurrit, paucis circa ipsum oppidis obiacentibus cultis, seu quia lacus altitudine, in quo excipitur, velut depuratur, imminentium quoque nemorum opacitate inumbratus, frigidissimus simul ac splendidissimus eo peruenit. Haec tam felix proprietates aquae omnibus dotibus aequatura Martiam, copia vero superatura, veniet in locum deformis illius ac turbidae. Nouum Imperatorem Caesarem Neruam Traianum Augustum praescribente titulo. * Sequitur vt indicemus quodius ducendae sit aquae, quaeve cura ductum sit habenda, quorum alterum ad cohibendos intra modum impetrati beneficii priuatos, alterum ad ipsorum ductuum pertinet tutelam. in quibus dum altius repeto leges de singulis, quas late quidem apud veteres obseruatas inueni, earum aequitatem prudentiamque reticendam non censui. Apud antiquos omnis aqua in publicos vsus erogabatur, legeque cautum ita fuit, *ne quis priuatus aliam ducat, quam quae ex lacu humum accedit* (haec enim verba sunt eius legis) id est quae ex lacu abundauit, eam nos caducam vocamus: Et haec ipsa non in alium vsu*20* m, quam in balnearum, aut fulloniarum dabatur: eratque vestigialis statuta merces, quae in publicum perderetur: aliquid & in domos principum dabatur, concedentibus reliquis. Ad quem autem magistratum ius dandae vendendaeve aquae pertinuerit, in iis ipsis legibus variatur. Interdum enim ab Aedilibus, interdum a Censoribus permissum inuenio; sed apparet quoties in Repub. erant, ab illis potissi*30*

mum petiunt: cum ii non erant, Aediliū eam pote-
 statem fuisse. Ex quo manifestum est, quāto potior
 cura maioribus communiū utilitatibus, quam priua-
 tarum voluptatū fuerit, cum ad vsum publicū per-
 tineret etiam ea aqua, quam priuati ducebant. Tu-
 telam autem singularum aquarum locari solitā in-
 uenio, positamque redemptoribus necessitatē cer-
 tum numerum circa ductus extra urbem, & certum
 in vrbe seruorum opificum habendi, & quidem ita,
 vt nomina quoque eorum quos habituri erant in
 ministerio, per quasque regiones in tabulas publi-
 cas deferrent, eorumque operum probandorum cu-
 ram fuisse per Censores aliquādo & Aediles, inter-
 dum etiam Censoribus eam prouinciam obuennisse,
 vt apparet ex eo quod factum est C. Liciano Cefu-
 la & M. Fabio Censoribus. Quantopere autem cu-
 rae fuerit ne quis violare ductus, aquamve non
 concessam deriuare auderet, cum ex multis appare-
 re potest, tum ex hoc, quod Circus Maximus ne die-
 bus quidem ludorum Circensium, nisi Aediliū aut
 Censorum permisso irrigabatur: quod durasse etiā
 postquā res ad curatores transit sub Augusto apud
 Atteium Capitonem legimus. Agri vero qui aqua
 publica contra legem essent irrigati, publicabātur:
 Mancipia etiam, sicut ea quae aduersus legem mul-
 cta loco fecisse dicebantur. In iisdem legibus adie-
 ctum est ita: *Nequis aquam oletato dolo malo, vbi publi-
 ce salit: si quis oletarit, sestertiorum x. milium multā esto.*
 Oletato videtur esse olidam facito, cuius rei causa
 Aediles curules iubebantur per vicos singulos ex iis
 qui in vno quoque vico habitarent praediaue ha-
 berent, binos praeficere, quorum arbitratu aqua in

publicum saliret. Primus M. Agrippa post aedilita-
 tem quam gessit, cōsularis, operum suorum & mu-
 nerum veluti perpetuus curator fuit, qui iam copia
 permittente descripsit, quid aquarum publicis ope-
 ribus, quid lacubus, quid priuatis daretur. Habuit &
 familiam propriam aquarū, quae tueretur ductus,
 atque castella & lacus. Hanc Augustus haereditate
 ab eo sibi relictam publicauit. Post eum Q. Aelio
 Tuberone, P. Fabio Maximo iterum coss. in re,
 quae vsque in id tempus quasi potestate acta, certo
 iure eguisset, Senatusconsulta facta sunt, ac lex pro-
 mulgata. Augustus quoque edicto cōplexus est, quo
 iure vterentur qui ex cōmentariis Agrippae aquas
 haberent, tota re in sua beneficia translata. Modu-
 los etiam, de quibus dictum est, constituit, & rei
 continendae exercendaeque curatorem fecit Mes-
 salam Coruinum, cui adiutores dati Postumius Sul-
 pitius praetorius & L. Cominius Pedarius, insignia
 eis quasi magistratibus concessa, deque eorum offi-
 cio Senatusconsultum factum, quod infra scriptum
 est. S. C. quod Qu. Aelius Tubero, P. Fabius Ma-
 ximus coss. V. F. de iis qui curatores aquarum pu-
 blicarum ex Senatusconsulto a Caesare Augusto
 nominati essent ordinandis, D. E. R. Q. F. P. D. E. R.
 I. C. placere huic ordini eos qui aquis publicis
 praecessent, cum eius rei causa extra urbem essent,
 lictores binos, & seruos publicos ternos, archi-
 tectos singulos, & scribas, & librarios, accen-
 sos praecōnesque totidem habere, quot habent
 ii per quos frumentum plebei datur. Cum autem
 in vrbe eiusdem rei causa aliquid agerent, caeteris

60 IULII FRONTINI DE
apparitoribus iisdem, praeterquam licitoribus, utiq;
quibus apparitoribus. Ex hoc S. C. curatoribus
aquarum, uti liceret eos diebus x. proximis, quibus
S. C. factum esset, ad aerarium deferrentur, quique
ita delati essent, iis praetores aerarii mercedem, ci-
baria, quanta praefecti frumento dando, dare defer-
reque solent, annua darent & attribuerent, iisque
cas pecunias sine fraude suas facere licet: utique ta-
bulas, chartas, caeteraque quae eius curationis cau-
sa opus esset, iis curatoribus praebenda, Q. Aelius, 1°
P. Fabius c o s s. ambo alterue, si iis videbitur, adhi-
bitis praetoribus qui aerario praesint & praebenda
locent. Itemque cum viarum frumentique curato-
res, qui quarta parte anni publico fungebantur mi-
nisterio, ut curatores aquarum iudiciis vacent pri-
uatis publicisque. Apparitores & ministeria, quam-
uis perseveret adhuc aerarium in eos erogare, ta-
men etiam curatorum videntur desuisse inertia, &
segnitia non agentium officium. Egressi autem vr-
bem duntaxat agenda rei causa, Senatus praesto 2°
esse lictores iusserat: nobis circumeuntibus riuos,
fides nostra & auctoritas a Principe data pro lic-
toribus erit. Cum rem produxerimus ad initium cu-
ratorum, non est alienum subiungere, qui post Mes-
salam huic officio ad nos usque praefuerint. Mes-
salaee successit Silio & Plautio c o s s. Atteius Ca-
pito: Capitoni, L. Martio, C. Antistio vetere c o s s.
Satrius Rufus: Satrio, Sergio Cornelio Cethego, L.
Visellio Varrone Coss. M. Cocceius Nerua, Diui
Neruae auus, scientia iuris illustris. Huic successit 3°
F. Persico L. Vitellio c o s s. C. Octavius Laenas:
Laenati, Iuliano & Nonio Asprenate c o s s. Aqi-

la. Huic successit M. Porcius Cato: post quem Sexto
Nonio Celere & Iunio Quintiliano c o s s. Didius
Gallus: Gallo, Qu. Veranio, Pompeio Longino
c o s s. Cn. Domitius Afer: Afro, Nerone Claudio
Caesare quartum, & Cossio Cossi filio c o s s. L. Piso:
Pisoni, Virginio Rufo & Memmio Regulo c o s s.
Petronius Turpilianus: Turpiliano, Crasso Frugi &
Lecanio Basso c o s s. P. Marius: Mario, L. Telelmo
1° & Suetonio Paulino c o s s. Foteius Agrippa: Agrip-
pae, Silio & Galerio Trachalo c o s s. Alipius Cris-
pus: Crispo, Vespasiano tertium & Cocceio Nerua
c o s s. Pompeius Siluinus: Siluino, Valerio, & Mes-
salino c o s s. T. Anius Flavianus: Flauiano, Vespas-
iano quintum & Tito tertium c o s s. Acilius Aviola.
Post quem Imperatore Nerua tertium & Virginio
Rufo tertium c o s s. ad nos cura translata est. Nunc
quid obseruare curator aquarum debeat, & leges
Senatusque consulta ad instruendum eum pertinē-
tia subiungam. Circa ius ducendae aquae in priua-
tis haec obseruanda sunt, ne quis sine literis Caesa-
ris, id est ne quis aquam publicam non impetratam,
& ne quis amplius quam impetratum fuerit, ducat.
Ita enim efficiemus, ut modus quem acquiri dixi-
mus, possit ad novos salientes, & ad noua Principis
beneficia pertinere. In vtroque autem magna cura
multiplici opponenda fraudi est. Solicite subinde
ductus extra urbem sunt circumeundi ad recogno-
scēda beneficia. Idem in castellis salientibus publi-
cis faciendum, ut sine intermissione diebus nocti-
busque aqua fluat, quod Senatus quoque consulto
3° curator facere iubetur, cuius haec quoque verba
sunt: Aelius Tubero, & P. Fabius Maximus. Ol. V. 182

62 **cos s.** de numero publicorum salientium qui in vrbe essent, intraque aedificia vrbi coniuncta, quos M. Agrippa fecisse Q. F. P. de ea re ita censuerunt, neque augeri placere, nec minui numerum publicorum salientium, quos nunc esse retulerunt ii quibus negocium a Senatu est imperatum, vt inspicerent aquas publicas, inirentque numerum salientiu publicorum. Itemque placere curatores aquarum, quos Senatuscon. Caesar Augustus ex Senatus auctoritate nominauit, dare operam vt salientes publici quam assiduissime interdum & noctu aquam in vsum populi funderet. In hoc S. C. crediderim annotandum, quod Senatus ta augeri quam minui salientium publicorum numerum vetuerit, id factum existimo, quia modus aquarum, quae iis temporibus in vrbem veniebant, antequam Claudia & Anionis nouus perduceretur, maiorem erogationem capere non videbatur. Qui aquam in vsum priuatos deducere volet, impetrare eam debet, & a Principe epistolam ad curatorem afferre. Curator deinde beneficio Caesaris praestare maturitatem, & procuratorem eiusdem officii libertum Caesaris protinus scribere. Procuratorem autem primus T. Claudius videtur admouisse, postquam Anionem nouum & Claudias induxit. Quid contineat epistola Julia, fieri quoque notum debet. Nequando negligentiam, aut fraudem suam ignorantiae colore defendat Procurator, calicem eius moduli, qui fuerit impetratus, adhibitis libratoribus signari cogitet, & diligenter intendat mensurarum quas supra diximus modum, & earum notitiam habeat, ne sit in arbitrio libratorum interdum maioris luminis, interdum minoris pro

gratia personarum calicem probare: sed neque statim adhuc liberum subiiciendi qualemcunq; plumbeam fistulam permittat arbitrium. verum eiusdem luminis, quo calix signatus est, eundem per pedes quinquaginta prope det, sicut Senatusconsulto, quod subiiciendum est, cauetur. Quod Q. Aelius Tubero, P. Fabius maximus cos s. V. F. quosdam priuatos ex riuus publicis aquam ducere. Q. D. E. R. F. P. 10 D. E. R. V. I. C. ne cui priuato aquam ducere ex riuus publicis liceret: vtique omnes ii quibus aquae ducendae ius esset datum, ex castellis ducerent, animaduertentque curatores aquarum, quibus locis intra extraque vrbem apte castella priuati facere possent, ex quibus aquam ducerent, quam ex castello communem accepissent a curatoribus aquarum. ne cui eorum, quibus aqua daretur publica, ius esset intra quinquaginta pedes eius castelli, ex quo aquam ducerent, laxiorem fistulam subiicere quam quinaria. 20 In hoc Senatusconsulto dignum admiratione est, quod aquam non nisi ex castello duci permittit, ne aut riuus, aut fistulae publicae frequenter lacerarentur. Ius impetratae aquae neque haeredem, neque emptorem, neque vllum nouum dominum praediorum sequitur: Balneis, quae publicae lauarent, priuilegium antiquitus concedebatur, vt semel data aqua perpetuo maneret, sicut ex veteribus Senatusconsultis cognoscimus, ex quibus vnum subiecti: nunc omnis aquae cum possessore instauratur beneficium. Quod Q. Aelius Tubero, P. Fabius Maximus cos s. V. F. constitui oportere, quo iure extra intraque vrbem ducerent aquas ii quibus attributae essent. 30

Q. D. E. R. F. P. D. E. R. I. C. uti iis quoque maneret
 attributio aquarum, exceptis quae in usum balnearum
 essent datae, aut Augusti nomine, quoad iidem do-
 mini possiderent id solum in quo accepissent aquam.
 Cum vacare aliquae coeperint, adnunciatur in com-
 mentarioque redigitur, qui respiciuntur ut petito-
 ribus ex vacuis dari possint. Has aquas statim in-
 terdicere solebant, ut medio tempore venderent
 aut possessoribus praediorum, aut aliis. Humanius
 etiam visum est Principi nostro, ne praedia subito
 destituerentur, triginta dierum spatium indulgeri,
 intra quod ii ad quos res pertinet, irrigarent. De
 aqua in praedia sociorum data nihil constitutum
 inuenio: perinde tamen obseruatur, ac iure cautum,
 ut dum quis ex iis qui communiter impetrauerunt,
 superesset, totus modus praediis assignatus flueret,
 & tunc demum renouaretur beneficium, cum des-
 sisset quisque ex iis, quibus erat datum possidere.
 Impetrata aqua alio quam in ea praedia, in quae da-
 ta erat, aut ex alio castello quam quo ex epistola
 Principis contrahebat, duci palam S. Consul. non
 oportet, sed & mandatis prohibetur. Impetrantur
 autem & hae aquae quae caducae vocantur, id est
 quae aut ex castellis effluunt, aut ex manationibus
 fistularum, quod beneficium a Principibus parcissi-
 me tribui solitum, sed fraudibus aquariorum ob-
 noxium est: quibus prohibendis quanta cura debeatur,
 ex capite mandatorum manifestum erit, quod
 subieci: Caducam neminem volo ducere; nisi qui
 meo beneficio, aut priorum Principum habent: nam
 necesse est ex castellis aliquam partem aquae ef-
 fluere, cum hoc pertineat non solum ad urbem no-
 strae

strae salubritatem, sed etiam ad utilitatem cloaca-
 rum abluendarum. Explicitis quae ad ordinatio-
 nem aquarum priuati usus pertinebant, non ab re
 est quaedam ex iis quibus circumscribi saluberrimas
 constitutiones in ipso rei actu deprehendimus,
 exempli causa attingere. Ampliores quosdam ca-
 lices quam impetrati erant positos in plerisque ca-
 10 stellis inueni, & ex iis aliquos ne signatos quidem.
 Quoties autem signatus calix excedit legitimam
 mensuram, ambitio procuratoris qui eum signauit
 detegitur: cum vero ne signatus quidem est, mani-
 festa culpa omnium, maxime accipientis deprehen-
 ditur, deinde villici. In quibusdam cum calices le-
 gitimae mensurae signati essent, statim amplioris
 moduli fistulae subiectae fuerunt: unde acciderat ut
 aqua non per legitimum spatium coercita, sed
 per leues angustias expressa, facile laxiorem in
 20 proximo fistulam impleret. Ideoque illud adhuc,
 quoties signatur calix, diligentiae adiiciendum est,
 ut fistulae quoque proximae per spatium, quod S.
 C. comprehensum diximus, signentur. Ita demum
 enim villicus cum scierit non aliter quam signatas
 collocari debere, omni carebit excusatione.

Circa collocandos quoque calices obseruari
 oportet, ut ad lineam ordinentur, nec alterius in-
 ferior calix, alterius superior ponatur. Inferior
 plus trahit, superior minus ducit, quia cursus
 aquae ab inferiore rapitur. In quorumdam fistu-
 lis ne calices quidem positi fuerunt: hae fistulae so-
 30 lutaer vocantur, & ut aquario libuit, laxantur vel coar-
 tantur. Adhuc illa aquariorum intolerabilis fraus est,

translatæ in nouum possessorem aquæ, foramen nouum castello imponunt, vetus relinquunt, quo venalem extrahant aquam. In primis ergo hoc quoque emendandum curatori crediderim. Non enim solum ad ipsarum aquarum custodiam, sed etiam ad castelli tutelam pertinet, quod subinde & sine causa foratum vitiatur. Etiam ille aquariorum tollendus est reditus, quem vocant punctam. Longa ac diuersa sunt spacia, per quæ fistulae tota meant vrbe latentes sub silice. Has comperi per eum qui appellabatur a punctis, passim conuulneratis omnibus in transitu negociatoribus præbuisse peculiaribus fistulis aquam: quo efficiebatur, vt exiguus modus ad vsus publicos proueniret. Quantum ex hoc modo aquæ sublatum sit, aestimo ex eo quod aliquantum plumbi sublatis eiusmodi ramis reductum est. Superest tutela ductuum, de qua prius quam dicere incipiam, pauca de familia, quæ huius rei causa parata est, explicanda sunt. Familiae sunt duæ, altera publica, altera Caesaris. Publica antiquior, quæ Agrippæ Augusto relicta, & ab eo publicatam diximus. Habet homines circiter cccxl. Caesaris familiae numerus est cccclx. quam Claudius, cum aquas in urbem perduceret, constituit. Vtraque autem familia in aliquot ministeriorum species diducitur: villicos, castellarios, curatores, silicarios, tectores, aliosque opifices. Ex his aliquos extra urbem esse oportet ad ea quæ non sunt magnæ molitionis. Maturum tamen auxilium videtur exigere omnes in vrbe circa castellorum & munerum stationes, operaque quæ vrgebunt, in primis ad subitos casus, vt ex compluribus regionibus, in quas necessitas incubuerit, conuerti possit

praesidium aquarum abundantius. Tam amplum numerum vtriusque familiae, solitum ambitione aut negligentia praepositorum in priuata opera diduci, reuocare ad aliquam disciplinam & publica ministeria ita institui, vt pridie quid esset actura distaremus, & quid quaque die egisset actis comprehenderetur. Commoda publicae familiae ex Aerario datur, quod impendium exoneratur vectigalium reditu ad ius aquarum pertinentium. Ea constant ex hortis aedificiisque, quæ sunt circa ductus, aut castella, aut munerum, aut lacus, quæ reditum prope sestertium ccl. milium, salientem ac vagum, proximis vero temporibus in Domitiani loculos versus, iustitia Diui Nerae populo restituit, nostra sedulitas ad certam regulam redegit, vt constarent, quæ essent ad hoc vectigal pertinentia loca. Caesaris familia ex fisco accipit commoda, unde & omne plumbum, & omnes impensae ad ductus, & castella, & lacus pertinentes erogantur. Quonia quæ videbantur ad familiam pertinere, exposuimus, ad tutelam ductuum, sicut promiseramus, diuertimus, re-enixiore cura dignam, cum magnitudinis Romani imperii id praecipuum sit indicium. Multa atque ampla opera subinde nascuntur, quibus ante succurri debet quam magno auxilio egere incipiant, pleraque tamen prudenti temperamento sustinenda sunt, quia non semper opus aut facere, aut ampliare quaerentibus credendum est. Ideoque non solum scientia peritorum, sed & proprio vsu curator instructus esse debet, nec suae tantum stationis architectis vti, sed plurimum aduocare non minus fidem quam subtilitatem, vt aestimet quæ repraesentanda, quæ differenda sint, & rursus quæ per redemptores

effici debeant, & quae per domesticos artifices. Nascuntur opera fere ex his causis. nam aut vetustate corrumpuntur, aut impotentia possessorum, aut vi tempestatum, aut culpa male facti operis, quod saepius accidit in recentibus. Fere aut vetustate, aut vi tempestatum partes ductuum laborant, quae arcuationibus sustinentur, aut montium lateribus applicatae sunt, & ex arcuationibus cae 10 quae per flumen traiciuntur. Ideo haec opera sollicita festinatione explicanda sunt. Minus iniuriae subiacent subterranea, nec gelicidiis, nec caloribus exposita. Vitia autem eiusmodi, aut talia sunt, ut non interpellato cursu subueniatur eis, aut emendari nisi auersa non possint, sicut ea quae in ipso alueo fieri necesse est. Haec duplici ex causa nascuntur, aut limo concrecente, qui interdum in crustam durefcit, iterque aquae coarctat, aut tetorio quod corrumpitur, unde fiunt manationes, quibus necesse est latera riuorum & substructiones vitari. Pilae quoque ipsae topho extractae sub tam 20 magno onere labuntur. Refici quae circa alueos sunt riuorum, aestate non debent, ne aquae intermittatur vsus, tempore quo praecipue desideratur, sed vere, vel autumno, & maxima cum festinatione, ita ut ante praeparatis omnibus quam paucissimis diebus riui cessent. Neminem fugit per singulos ductus hoc esse faciendum, ne si plures pariter auctantur, desit aqua ciuitati. Ea quae non interpellato aquae cursu effici debent, maxime structura constant, quam suis temporibus & fidelem 30 fieri oportet. Idoneum structurae tempus a Kal. Aprilibus in Kal. Nouemb. ita ut optimum sit in-

mittere eam partem aestatis, quae nimis caloribus incandescit: quia temperamento coeli opus est, ut ex humore commode structura combibat & in vnitatem corroboretur. Non minus autem sol acrior quam gelatio praecipit materia, neque vllum opus diligentiore curam quam quod aquae obstaturum est. Fides itaque eius per singula secundum legem notam omnibus, sed paucis obseruatam exigenda est. Illud nulli dubium esse crediderim, proximo ductus, id est, qui a sexto miliario lapide quadrato consistunt, maxime custodiendos, quoniam & amplissimi operis sunt, & plures aquas singuli sustinent; quos si necesse fuerit interrompere, maior pars aquarum urbem Romam destituet. Remedia tamen sunt, ut his difficultatibus inchoatus alueus excitetur ad libram deficientis. Alueus vero plumbatis canalibus per spacium interrupti ductus rursus contineatur. Porro quoniam fere omnes per priuatorum agros directi erant, & difficilis videbatur futurae impensae praeparatio ut alicuius constitutione succurreretur, simul ne accessu ad reficiendos riuos redemptores a possessoribus prohiberentur, Senatusconsultum factum est, quod subieci. Quod Q. Aelius Tubero, P. Fabius Maximus coss. v. f. deriuus, specubus, fornicibusque Iuliae, Martiae, Appiae, Tepulae, Anienis reficiendis, Q. D. E. R. F. P. D. E. R. I. C. Ut cum ii riui, fornices, quos Augustus Caesar se refectorum impensa sua pollicitus Senatui est, reficerentur, 30 ex agris priuatorum terram, limum, lapidem, testam, arenam, ligna, caetera que quibus ad eam rem opus esset, unde quaeque earum proxime sine iniuria iij

ria priuatorum tolli, sumi, portari possint, viri boni arbitrata aestimata darentur, tollerentur, sumerentur, exportarentur; & ad eas res omnes exportadas, earumque rerum reficiendarum causa, quoties opus esset, per agros priuatorum, sine iniuria eorum, itinera, actus paterent, darentur. Plerumque autem vitia oriuntur ex impotentia possessorum, qui pluribus modis ¹⁰ riuos violant. Primum enim spatia, quae circa ductus aquarum ex S. Consulto vacare debent, aut aedificiis, aut arboribus occupant. Arbores magis nocent, quarum radicibus & concamerationes & latera soluntur; deinde vicinales vias, agrestesque per ipsas formas dirigunt: nouissime aditus ad tutelam pracludunt: quae omnia Senatusconsulto, quod subieci, prouisa sunt. Quod Q. Aelius Tubero, P. Fabius Maximus v. f. aquarum, quae in urbem venirent itinera occupari monumentis & aedificiis, & arboribus conferi. Q. F. P. D. E. R. I. C. Cum ad reficiendos ²⁰ riuos, specusque, per quae & opera publica corrumpuntur, placere circa fontes, & fornices, & muros vtraque ex parte vacuos centenos quinos denos pedes patere, & circa riuos, qui sub terra essent, & specus intra urbem, & extra urbem continentia aedificia, vtraque ex parte quinos pedes vacuos relinquere, ita ut neque monumentum in iis locis, neque aedificium post hoc tempus ponere, neque conferre arbores liceret: si quae nunc essent arbores intra id spatium, extirparentur, praeterquam si quae villae continentis & inclusae aedificiis essent. Si quis aduersus ea commiserit, in singulas res in dena milia ³⁰ denas esset. Ex quibus pars dimidia praemium accusatori daretur, cuius opera maxime convictus esset, qui

aduersus hoc S. C. commisisset: pars altera dimidia in aerarium redigeretur, deque ea re iudicarent cognoscerentque curatores aquarum. Posset hoc Senatusconsultum aequissimum videri, etiam si ex rei tantum publicae utilitate ea spatia iudicarentur, multo magis, cum maiores nostri admirabili aequitate, ne ea quidem eriperent priuatis, quae ad modum publicum pertinebant. Sed cum aquas perducerent, si difficilius possessor in parte vendenda fuerat, pro toto ¹⁰ agro pecuniam intulerunt, ac post determinata necessaria loca rursus eum agrum vendiderunt, ut in suis finibus proprium ius tam respublica quam priuata haberet. Plerique tamen non contenti occupasse fines, ipsis ductibus manus attulerunt per semitas solutas passim, & rursus ius aquarum impetratum habent, aquarii quatuorlacunae beneficii occasione ad expugnandos nunc abutuntur. Quid porro fieret, si non vniuersa ista diligentissima lege prohiberentur, poenaeque non mediocri contumacibus intentaretur? Quae subscripsi haec sunt verba legis: T. ²⁰ Quintius Crispinus coss. populum iure rogauit, populusque iure sciuit in foro pro rostris aedis diui Iulii Po. Ro. & Iulias tribui Sergia principium fuit pro tribus sex. L. F. Varro. Quicumque post hanc legem rogatam riuos, specus, fornices, fistulas, castella, tubulos, lacus aquarum publicarum, quae ad urbem ³⁰ ducuntur, earumue quam sciens dolo malo forauerit, ruperit, forare, rumpereue curauerit, peioremue fecerit, quo minus ea aqua earumue qua in urbem Romanam ire, cadere, flui, peruenire, duci possint, quo minus in urbe Roma, & in his aedificiis quae urbi continentia sunt, erunt, in hisque hortis, praediis,
 u iij

locis, quorum hortorum, praediorum, locorum dominis, possessoribus, V. F. aqua data vel attributa est, vel erit, vt saliat, distribuatur, diuidatur, in castella, lacus immittatur, is P. R. c. milia dare damnas esto. & qui clam quid eorum ita fecerit, id omne facere, reficere, restituere, aedificare, ponere & celare, demoliri dānas esto, sine dolo malo. Atque ita omnino, vt quicumque curator aquarum est, erit, si curator aquarum est vel erit, tum is Praetor, qui inter ¹⁰ ciues & peregrinos ius dicit, multam pignoribus cogito, coercito, eique curatori, aut si curator non erit, tum ei Praetori eo nomine cogere & coercere, multae dicendae, siue pignoris capiendi ius potestasque esto. Si quid eorum seruus fecerit, dominus eius centū milia populo det. Si quis circa riuos, specus, fornices, fistulas, tubulos, castella, lacus aquarū publicarum, qua ad urbem Romam ducuntur & ducuntur, terminatus steterit, neque quis eo loco post hanc legem rogatam quid opponit, molit, obsepit, figit, statuit, ponit, collocat, arat, serit, neue in eū lo- ²⁰ cum quid immittit, praeterquam eorum faciendum reponendorum causa praeterquam quidem hac lege licebit, oportebit. Qui aduersus ea quid fecerit, & aduersus ea reperit, ex iussu causaque omnium rerum omnibus esto damnas, vtique atque vti esset esseque oporteret, si is aduersus hanc legem riuū, specū rupisset, forassetue, quiq; specū forasset rupissetue, quo minus in eo loco poscere herbam, foenū secare, fentes, vepres, caprificos, curatores aquarum qui nunc sunt, quique erunt, circa fontes, & fontium ³⁰ & murorum curam, riuos, & specus, terminatus, arbores, vites, vepres, fentes, r ipae, maceria, sa-

licta, harundineta excidantur, tollantur, effodiantur, excorticentur, vtique recte factum esse volet, eoque nomine iis pignoris captio multa edicor vtique esto: Idque iis sine fraude sua facere liceat ius potestasque esto quo minus vites arboreaeque villis, aedificiis, maceriisue inclusae sint. Maceriae, quas curatores aquarū causa cognita ne demolirentur dominis permiserunt, quibus inscripta insculptaque essent ipsorum qui permisissent curatorum nomina, maneat, hac lege nihil abrogato, quo minus ex his fontibus, riuis, specubus, fornicibus aquā ¹⁰ haurire, sumere iis quibuscunque curatores aquarum permiserunt, praeterquam rota, calice, machina liceat: dum neque puteus, neque foramen nouum fiat. Eius hac lege nihilum rogatio. Vtilissimae legis contemptores non negauerim dignos poena quae intenditur. Sed negligentia longi temporis deceptos leniter reuocari oportuit. Itaque sedulo laborauimus, vt quantum in nobis fuit, etiam ignorarentur qui errauerant. His vero qui admoniti ad indulgentiam Imperatoris decurrerunt, possumus ²⁰ videri causa impetrati beneficij fuisse. In reliquo vero opto ne executio legis necessaria sit, cum officij fidem etiam per offensas tueri praestet.

SECUNDI, ET. VLT. LIB. FINIS

NOTAE. QVAEDAM. IO.

OPSOPOEI. IN. IVL. FRONTINI

comment. de aquaeductibus

P. 25, v. 3. Vetus editio praefert hunc titulum, DE A Q V I S Q V A E I N V R B E M I N F L V V N T L I B E R. nec enim in duos libros, vt Florentina, et eam secuta Basileensis, hunc commentarium distribuit

v. 12. Eadem habet *commissae rei instiget.* & statim, 10
reip. & imperij

v. 20. Eadem, *omnis actus certitudinis fundamentum*

P. 26, v. 28. Seneca epist. XL I. *Magnorum fluminū capita veneramus, subita ex abdito vasti amnis eruptio aras habet: coluntur aquarum caletium fontes, & stagna quaedam vel opacitas vel immensa altitudo sacrauit*

P. 27, v. 2. Vetus editio, P. Decio Mure. & ita Fasti: qui tamen non xx (vt est in Frontini editionibus) sed xxx. anno post initium belli Samnitici, M. Valerium Maximum, P. Decium Murem cōsules ponunt. Eutropius lib. I I. hist. Rom. scribit, Tito Veturio & Sp. Posthumio cōs. aquā Claudiam ab Appio Claudio censore inductam esse; qui bello Samnitico bis cōsules fuisse reperiuntur, primum anno belli x. iterum xx I I. Sed in nostro auctore tutius est annorum numerum denario appposito explere, quam cōsulum nomina mutare

v. 4. Vetus editio, *cui postea aegro fuit cognomen*

v. 7. *Collegam habuit C. Fabium.* ita tres editiones. at Liuius & tabulae Capitolinae Appio C. Plautium collegam adscribunt. Liuius lib. IX. *Censura clara eo anno Appii Claudii & C. Plautii fuit: memoriae tamen 30
felicioris ad posteros nomen Appii, quod viam munivit,*

& aquam in urbem duxit: eaque vnus perfecit, quia ob infamem atque inuidiosam senatus lectionem verecundia victus collega magistratu se abdicauerat. Appius iam inde antiquitus instam pertinaciam familiae gerendo, solus censuram obtinuit

v. 8. Vetus editio nomen aquae omittit: & mox legit: *sed is se intra & c. abdicauit a censura: nomen & c.*

v. 13. Eadem non agnoscit vocem huius

10 v. 21. Hic infra aliquoties *Anionē & Anionis*, vbi vetus more aliorum auctorum *Anienem & Anienis* per e flectit

v. 24. Vetus habet, *ad miliarium vnum*

v. 29. In veteri editione legitur, *vico publico Publiciū alueo ad portam*

P. 28, 4. In veteri est, *spurio Clauisio, L. Papyrio cōs. male recte in Florētina Iocundi, Sp. Caruilio, L. Papirio cōs. vt ex Liuiō & Fastis liquet. Quod mox sequitur Item, videtur ad praecedens cōs. pertinere, & vel iterū scribendum esse, vel I I. in secundum enim illorum 20
cōsulatum tempus notatum cadit*

v. 7. Vetus editio, habet *praetor edidit.* forte *edixit*, vt in suo lib. ex coniectura notauerat Pithoeus

v. 16. Variat passuum numerus in vet. edit. sic, *rius est subterraneus passuum XLVII. miliū DCCLXXVIII. & postea v. 32. sestertium mille & octingentes*

P. 29, 9. Vetus editio legit *post annum x.* sed cum fastis non congruit

v. 11. In eadem legitur, *vicisse gratiam Q. Martii Regis. Quam lectionem ita stabilit, & rem ipsam refert Plinius nat. hist. lib. xxxvi. cap. xv. Sed dicantur vera aestimatione inuicta miracula, quae Q. Marcius Rex fecit. Is iussus a Senatu aquarum Appiae, Anienis, Tepulae du-*

Etus reficere, nouam a nomine suo appellatam cuniculis per montes aetis intra praeturae suae tempus adduxit. Idem lib. xxxi. cap. iiii. Clarissima aquarum omnium in toto orbe, frigoris salubritatisque palma praeconio Urbis, Marcia est, inter reliqua deum munere Urbi tributa. Vocabatur haec quondam Auscia, fons autem ipse Piconia. Oritur in ultimis montibus Pelignorum, transit Marsos & Fucinum lacum, Romam non dubie petens. Mox specu mensa, in Tiburtina se aperit ix. M. p. fornicibus structis perducta. Primus eam in Urbem ducere auspiciatus est Ancus 10 Marcus, vnus e regibus. Postea Q. Marcus Rex in praetura. Rursusque restituit M. Agrippa

v. 15. Forte, via Sublacensi, vt pag. 32, 29. & 33, 7. vetus habet vi. Sublacensi

v. 16. Vetus editio, ad miliarium xxxiiii. & statim finita supra terram substr. Itē, Propius urbem ad vii. miliarium

v. 31. Hypsaeco, non Hipsapone, leg. vt est in Fastis Siculis, apud Orosium, & Valerium Max. lib. ix. cap. v

P. 30. v. 7. Vetus editio, imp. Caes. Aug. Messalla, L. Volcastro cons. vacat Messalla: reliqua ita scribenda erūt, Imp. Caes. Aug. L. Volcatio cons. Dione & Cassiodoro 20 suffragantibus. v. 10. Vet. edit. milium passuum 11. alterius proprias etc. Mox, longitudinem passuum vii. milium ccccxxviii. reliquo opere etc.

v. 19. Vetus editio Traba scriptum habet, et paulo post Tabra. v. 30. cui causae insolitam abundantiam debeant, legitur in vet. ed.

P. 31, 3. Abundat praepositio cum, nec habetur in vet. editione. v. 4. In libro viri doctissimi P. Pithoei annotatum, iam tertium Censor. v. 5. Sentij collegam P. Lucretium vocari scribit Cassiodorus, Dio Q. Lucretium. v. 7. Vetus edit. perduxit; quo primum in Urbem 30

responderet, v. idus Iunii. Inuenitur etc. Mox, Virginem pictam ostendit. v. 14. Plin. lib. xxxi. cap. 111. M. Agrippa Virginem adduxit ab octauo lapidis diuerticulo 11. M. passuum Praenestina via. Vide eundem lib. xxxvi. cap. xv. v. 16. Alij legunt, Adiuētis ex copluribus alijs locis acquisitionibus. v. vlt. duae istae dictiones ad irrigandum, desunt in vet. edit. ¶ P. 32, 14. Plin. li. xxxvi. c. xv. Vicit antecedentes aquarum ductus nouissimum impedimentum operis inchoati a C. Caesare, & peracti a Claudio. Quippe a lapide quadragesimo ad eam excelsitatem, vt in omnes Urbis montes leuarentur, influxere Curtius atque Caeruleus fontes. Erogratum in id opus sestertium ter millies. Suetonius in Claudio cap. xx. v. 21. Vetus editio, Sullio, & Titiano cons. quae lectio verior videtur ea quam Iocundus reposuit, Sulla & Tuiano cons. nam Tacito teste C. Antistius et M. Suillius hoc anno consules fuerunt

v. 27. Vetus editio, & quod alias omnes praec. priori Anieni cogn. veteris adiectum. P. 33. In vetere edit. legitur, a vi. miliario. ¶ Iterum v. 18. concipitur ex flumine, vt supra, Claudia concipitur ex fontibus. v. 22. Eadem habet liqueretur, id est limum deponeret, vt Frontinus infra loquitur. v. 24. Plinius lib. xxxi. cap. 111. v. 32. a vii. miliario habet prima editio

P. 34, v. 7. Vetus editio legit, longitudines quoque riuorum aquae ductus & profectus operum complecti. Et v. 19. delibrare, vt simplex librare infra

v. 22. Abest a vet. editione verbum eniti. Iocundi editio in erratis eniti reponit pro ire. quae mox v. 30. monet legendum, nondum ad subtile explorata

30 P. 35, 5. Vetus editio traiciatur. rectius traicitur v. 9. Mendum est in veteres exigentur. in P. Pithoei codice illud asterisco notatur, hoc in erigeretur vertitur

v. 21. Coniunctio & post venit, vel delenda est, vel in eius locum ex vet. edit. substituendum, *haec res*

v. 25. Vetus legit, *Prior tamen pars lul. ad speciem veterem*, & paulo post *ad speciem veterem transfert*. Spes tamē vetus ab antiquariis in V. vrbis regione Esquilina dicta locatur. Mox in Pithoei lib. notatum est *Coelii* pro *celii* fortassis scriptum

v. 28. Vetus editio hic & postea aliquoties habet *hortos Plancianos*, vt est apud Sex. Rufum & P. Victorem de regionibus vrbis.

v. 30. Eadem oritur legit pro *in iur*

P. 36, 20. Non aliena videtur lectio veteris editionis, *secundum fontem Scipionum*. hunc enim in eadem, qua campum Martium, regione fuisse constat

v. 22. Vetus editio hanc refert scripturam, *infra cliuum publicum alsietinae*, & inde ductus *Naumachiam*. Florentina vero, *infra cliuum Publicii alsi* & inde est *inductus naumachiam*. vtraque cōparata, verifimilior haec videtur, *infra cliuum publicum* (vel *Publicii*). *Alsi-* 20
tinae ductus est in Naumachiam

P. 37, 12. Vetus editio habet, *in pupulata* haec ob.

P. 38, 14. Loco *substantiae*, Florentina editio legit *sub specie*, vetus *specie*

v. 26, & 28. Pro *lumine* & *luminis* in veteri scribitur *limine* & *liminis*, semel tantum *lumen*

P. 41, 9. Iocūdus lacunā veteris editionis ita suppleuit, *quoties ex erogatorio venit*: sed melior fortasse est cōiectura Pithoei lib. adscripta, *quoties ex altiore loco venit*. mox enim sequitur, *quoties vero ex humiliori* & c.
P. 42, 15 Vetus legit, *fistula octonaria diametri* etc. & 30
deinde digitos vii & viii

P. 44, 19. Forte leg. *aquarum principum commentariis*

comprehensarum. Infra pag. 50, 3, *maior copia quam erat in principum commentariis*

P. 48, 5, *nunc est ceroni cōmodi*. placet coniectura Pithoei libro ad scripta *Ceionii Commodi*. L. Ceionius Commodus Verus cōsulatum gessit anno ab vrbe condita DCCCXXIX. vetus editio addit, *qui nunc Beron cognominatur*

P. 49, 23. Vetus editio sic legit, *quonam modo manifestius pr. qu. er. ips. commentariorum: maior pars earum* 10
continebatur quinariorū 1111. milibus CCXI. In eis dē & c
p. 50, 10. In vetere edit. reperitur, *tota deinceps aestate durantem explorauit*

v. 23. *Membrum hoc, vel ad itinera suspendant*, non legitur in vetere edit.

P. 51, 1. Pro *mirandum*, forte *numerandum* scripserat Frontinus

v. 3. In vetere est *produceretur*, & statim *produxit*. Sic supra, *Quae ratio mouerit Augustum producendi Alsi-*
etiam

v. 10. *confectam* habent omnes editiones, attamen *coniectam* forsitan non improbandum 20

p. 55, 31. In veteri editione legitur, *nam mutantur ex flumine. forte mutantur*. Mox, *mobilitatem*

p. 56, 26. Vetus editio, *quo interior accipitur*; Florentina, *quo interior excipitur*

p. 58, 12. Locus iste manifesto vitio laborat: cui doctissimi P. Pithoeus ita mederi tentauit. *operum probandorum curam fuisse penes Censores aliquādo & Aediles, interdum etiam coss. eam prouinciā obuenerisse, vt ap-
30 paret ex S. C. quod factum est C. Liciano Celsula, & M. Fabio coss. At horum siue consulum, siue censorū nulla mentio est in fastis. C. Licinium Getam & Q. Fa-*

bium Maximum anno DCXXXVI I I. ab vrbe condita consules, anno vero DCXLVI. censores fuisse: sed an iidem fuerint quos Frontinus commemorat, asseuerare non ausim. Quamquam Onuphrius & Sigonius librariorum errore nomina apud Frontinum deprauata, & ad factorum normam corrigenda moment.

P. 59, 3. Forte, quae etiam, vel quietiam, pro quietiam

P. 60, 1. Hunc locum ita legit & distinguit Pithoei liber ex coniectura, iisdem, praeterquam licitoribus, vii. 10° Quibus apparitoribus ex hoc S. C. curatoribus aquarum uti liceret, eos diebus &c. ad aerarium deferrent. Paulo post emendat, sine fraude sua capere liceret: utique tabulas, cartas, caeras. (ita habet vetus editio, non caetera) quaeque eius curationis causa opus essent

P. 61, 10. Vetus editio legit *Albius Crispus*

v. 32. Legendum videtur, *Quod Qu. Aelius Tubero, & P. Fabius Maximus poss.* v. f. Simili enim forma paulo ante & infra quoque usus est Frontinus

P. 62, 3. Scribe vel fecit, vel fecisset

P. 63, 7. Vetus editio habet ab hoc pro adhuc

v. 25. In vetere edit. reperitur, balneisq; publice lauarent. Forte scribendum, balneis quibus publice lauarent 20°

P. 64, 7 In eadem est *introducere*, pro *interdicere*. & mox, aut alius etiam. *Humanus etiam visum*. vbi prius etiam retinendum, posteriore delendum videtur

P. 66, 1. Ex vetere editione legi posset, *translata in nouum possessorem aqua*

v. 10. Forte scribendum, *Has comperi per eum qui appellabatur a punctis, passim conuulneratas omnibus in transitu negotiatoribus (vel, ut in vetere editione est, negotiationibus) praebuisse &c.* 30°

v. 20. Vetus

v. 20. Vetus ed. hanc scripturam exhibet, quae *Agrippae ab Augusto relictam*. falso. veritati congruet praepositionis tralatio hoc pacto, quae *ab Agrippa Augusto relictam*. Sed & vulgata lectio, quae *Agrippae Augusto relictam*, commoda est, si possessiuo casu nomen *Agrippae* sumas. *Habuit enim Agrippa (ut supra exposuit Frontinus) familiam propriam aquarum, quae tueretur ductus atque castella & lacus. Hanc Augustus haereditate ab eo sibi relictam publicauit.* Vide *Cassiodorum lib 111. Var. epist. xxx 1.*

10° v. 25. In vet. ed. scribitur *castellanos*

P. 67, 9. *Locohorum ex hortis aedificiis* ve, praefert vetus editio, *ex oliuetis*

P. 69, 3. Vetus editio, *cōbibat & siccitate corroboretur*

v. 19. Leg. alij, *rursus cōtinuetur*. v. 21. *ni alicuius cōst.*

P. 70, 20. V. Cl. P. Pithoeus notat in libro suo fuisse illud cum videri: & mox *centenos abundare*

P. 71, 15. *rursus sicut*, idem legendum existimat

20° v. 22. Idem Pithoeus in suo libro reponit, *ante diem prid. id. Iul.*

v. 27. Absunt ista, *etrumue quam*, a vet. editione, quae *statim legit*, quo minus ea aqua, eorumue aquae in vrbe &c.

v. 30. Forte scrib. *ire, cadere, fluere*

P. 72, 2. Omnes editiones scriptum habent, *possessoribus*, v. f. vnde leui mutatione Pithoeus facit *possessoribus* ve.

v. 6. Non est in vetere edit. *celare*

v. 8. Tam vetus quam Florentina editio legunt, *si curator aquarum nemo erit*. alioquin non incommode reponi posset, aut *si curator aquarum non est* vel *erit*

30° v. 16. Vetus editio, *lacus & terminatus aquarum &c. ducetur, steterit*. Pro hoc postremo verbo quid si *sepsit* *

rit, & pro subsequente neque, (vel, ut est in vet. edit. neque) vel scribas?

v. 20. Lege seritue, vel in eū. in vet. est seritue: de in &c.

v. 22. Reponendum est, causa quae quidem &c.

v. 23. Viri eruditi hunc locum ita pridem restituerunt, Qui aduersus ea quid fecerit, & aduersus eum stremps lex ius, causaque omnium rerum omnibus esto, utique esset v. 28. lege pascere herbas

P. 73. 3. Hanc lacunā sic videtur expleri posse, pignoris capto, multae dictio coercitioq. esto. v. 10. Legendum & hic & paulo post, Eius hac lege nihil abrogatur

FINIS

INDEX. IN. ORIGINEM. GENTIS
ROM. ET. FRONTINVM. DE. AQUAE DVCTIBVS

A Borigines	6, 30	Agrestes viae	70
Acca Laurentia	21, 12, 22	Agrippa	37, 23, 59, 1, 62, 3, 66, aedilis 30, 6, 19, 31, 1
Acceptorius modulus	41, 7	Agrippae commentarii	59, 13
Acilius Auiola	61, 14	Alba longa	18, 18
Aedicula Virginis fonti appo- sita	31, 14	Albanus mons	18, 16
Aediles	57, 30, 58, 1, 13	Albudinus fons	32, 2
Aediliū curuliū munus	58, 30	Albula fl.	19, 10
Aeneas	10, 26, 11, 4	Aleatorum optio	6, 4
Aeneae templum consecratū	16, 26	Alipius Crispus	61, 10
Aeni conditor	11, 19	Alstetina aqua	26, 32, 31, 26, 35, 12, 36, 17
Aerarium	67		
Aerarium Saturni	6, 9		

INDEX

Alstetinae erogationes	53, 31, modus 48, 12	Aquae perduc. dūmīr.	28, 8
Alstet. Aug. ram.	27, 22	Aquae in urbem influentes	26, 21
Alstetinus lac.	32, 4, 48, 14	Aquarum curatores	58, 22, eorū ministri 59, 19, officium 59, 19, 61, 17, series 60, 23
Amata Lat. regis vxor	15, 15	Aquarum Urbis diversae li- brae	34, 20, moduli 37, 10, tutela 58, 5
Anienis aq.	69	Aquarii	39, 30, 40, 30, 41, 29, 48, 14
Anienis aquae minus lim- pidae	55, 30	Aquariorum fraus	50, 18, 54, 18, 64, 26, 65, impe- ritia 56, 10, reditus 66
Anienis ductus restit.	31, 2	Aquila curator aq.	60, 32
Anio nouus	27, 1, 32, 24, 33, 17, 28, 24, 26, 35, 31, 56, 8, 31	Ara maxima	8, 28
Anienis noui erogationes	54, 2, modus 49, 17	Arcuationes	68
Anio vetus	26, 31, 27, 29, 32, 24, 35, 6, 36, 8, 56, 6	Area	39, 11, 13
Anienis veteris erogat.	52, 18, modus 45, 25	Aremulus. Silu. rex	19, 12
Antenor Patavii cond.	4, 8	Ascanius Latin. rex	16, 27
Apunctis	66, Apparitores	Asiniani horti	36, 13
aqua. curatorum	60, 1, 16	Assiduissime	62, 11
Apium	13, 20, 14, 4	Atteius Cap.	58, 23, 60, 26
Appia aqua	26, 31, 27, 2, 35, 10, 36, 17, 20, 69	Auentinus mons	36, 7, 21, 51, 2, 54, 23
Appiae aquae erogationes	52, 6, modus 45, 4, du- ctus restituri	Auent. Siluius rex	19, 24
31, 1		Augusta aqua	27, 1, 31, 26, 32, 12, 49, 14
Appia via	27, 5	Augustae ramus	45, 8
Appius Claudius censor	10, 17, Aqua caduca	Augustus imp.	31, 24, 32, 8, 58, 22, 59, 7, 14, 23, 66
	57, 23, 64, 23		
Aquae dandae vend. ius penes quem	57, 28		

INDEX

Balneis feruientes aquae 56,
 20. 57, 25. 63, 25
 Cacus 8. 17
 Caduca aqua 57, 23. 64, 23
 Caerulus fons 32, 22, 32.
 seu Caeruleus 49, 9
 Caietae portus 12, 22
 C. Amaranus Apollin. 26, 30
 C. Caesar 32, 14
 C. Fabius Venox 27, 7
 Calix quid 41, 21. 62, 28
 Calix signatus 65,
 Calicis positio 41, 15
 Camena, 19, 5
 Campus Martius 36, 20
 Capena porta 27. 5. 20. 35. 30
 Caput, aut nauem 6, 6
 Careae 48, 14
 Carmenta 7, 18
 Castellū 38, 30. 63, 21. 65
 Castellani 66,
 Censores 57, 31, 58, 13
 Ceroni Commodi ager 48, 5
 Cimbarionis opidum 12, 13
 Circensiu ludoru dies 58, 20
 Circus max. 9, 16. 58, 19
 Claudia aqua 27, 1. 32, 29.
 34, 27. 35, 31. 49, 10. 51,
 3. 54, 24. 55, 28. 56, 13
 Claudiae aquae ductus 32,
 14, 23. 33, 10 erogationes
 54, 10. modus 48, 16
 Claudia via 32, 4
 Claudii templū 36, 5. 51, 6
 Claudius imp. 62, 23
 Coelii Ruffi concio 50, 25
 Collatia via 27, 27. seu
 collatina 31, 16
 Coloniae deductae 19, 3
 Commentariū 64, 5
 Cōmentariū Agrippae 59, 13
 Cōmentariū concept. 46, 29
 Cōmentariū principis 39, 28.
 44, 19, 24. 45, 4. 50, 4
 Conceptela 39, 15. 49, 20
 Cora 19, 4
 Coruptela 50, 29
 Crabra aqua 30, 19
 Creusa 4, 29
 Crustumium 19, 5
 Curat. Viar. & frum. 60, 13
 Curatorū aquarū officiu 59,
 19. 61, 17. series 60, 23
 Curtius fons 32, 22, 33, 10.
 49, 9
 Decima diis data 8, 29
 Depuratur 57, 5
 Didius Gallus 61, 2
 Digitus rotundus & quadra-
 tus 37, 17
 Digitus rotundus 38, 22.
 42, 7. quadrat. 38, 19. 42, 3
 Digitorum mensura 37, 10
 Directura 34, 29

INDEX

Domitiani loculi 67, 56, 20. 57, 25
 Domitius Afer 61, 4
 Ductuum tutela 67, 7
 68, 70
 Epaphroditiani horti 47, 14
 Epistola Iulia 62, 25
 Erogare amplius quā in pa-
 trimonio est 44, 31
 Erogationes aquarū in Vrbe
 influentium 51, 13
 Erogatorius modulus 41, 6
 Euander 7, 17. 8, 6
 Euripus 53, 30
 Euryleo Aeneae f. 16, 5, 28
 Euxinius sinus 12, 9
 Exquilina porta 36, 14
 Fabii Lupercales 22, 15
 Familiae aquarū 59, 6. 66
 Faunus 7, 5
 Faustulus subul. 20, 24. 21, 6
 Feminae a sacris remo. 9, 7
 Fiscus 67
 Fistula quinaria 37, 28. 38,
 3. senaria 38, 7. vice-
 naria 39, 16
 Fistulae solutae 65
 Fistulae unde nomen accipi-
 ant 39, 12
 Fonteius Agrippa 61, 9
 Fontes 26, 27
 Froninus aquarū cur. 61, 16
 Fullonicis aquae feruientes

Gabii 19, 4
 Gelicidia 68,
 Gemelli 27. 24. 27. seu Ge-
 mellae 45. 7. 16
 Gnomonia 39, 25
 Herculanea pars, i. deci. 9. 2
 Hercules 8. 14. 9. 10
 Ianiculum 5, 11
 Ianus 3. 32. 5. 24
 Ianus Pater primus in sacris
 omnibus 6. 12
 Impetrata aqua 64, 19
 Inciens scorsa 13, 7
 Indigetes pater 16, 27
 Inuentori patri ara dicata
 8. 27. 10. 1
 Inuus deus 7, 14
 Iobus 17, 17
 Iulia aqua 26. 32. 30. 5. 13.
 31. 34. 27. 35. 18. 51. 4. 69
 Iuliae aquae erogationes 53,
 13. modus 47. 17
 Iuliae piscina 47. 11
 Iulia Ascanii filia, 17. 18
 Iulia epistola 62. 25
 Iulus 17. 18
 Labicana via 36. 9
 Lauinia Anii filia, Aeneae
 vxor 11. 23
 Lauinium op. 14. 12. 15. 14
 Laurens 12. 28

INDEX

Latusus	16.32	Mezentius Agillaeorum rex	15.32.16.30
Latina Via	30.2.10.35.14	Ministri aquariorum	66
36.10		Miseno Vrbs	11.29
Latinus rex	14.23	Modulus acceptorius	41.7.
Lex	57.21.58.27.71	erogatorius	41.6
Libramentum	28.15	Modulus quinario nomine	37.21
Librandi a s	34.31	Moduli mensura vnde colligatur	38.10
Libratores	62.29	Moduli aquarum	37.10
Limaria piscina	33.21	Modulorum numerus & formula	41.26
Locri	19.5	Monetae forma	6.1
L. Piso	61.5	Nauandi	6.7
Lucullanus ager	27.14.29.	Nauis figura in numo	6.3
32.31.7		Naumachia	36.23
Lupanaria	21.27	Nero imp.	51.7
Lupercal	22.11	Neroniana Villa Subl.	57.1
Lupus Martiae tutelae	21.16	Neroniani arcus	36.3.54.24
Maceriae	73	Nerua imp.	44.23.54.15.
Manationes	64, 24.68	55.1.16.57.11.61.15	
Manipulares milites	23.1	Neruae auius	60.29. iustitia
M. Cocceius Nerua	60.29	67	
M. Porcius Cato	61.1	Nicostrate	7.20
Martia aqua	26.32.28.30.	Noua Via	36.13
32.23.34.28.35.18.		Numi veteris forma	6.1
51.4.54.27.55.28.69.		Numici stagnum	16.7
potui seruit	56.23	Numitor	19.30
Martiae aquae erogationes	81.52.28. modus	Octavianus Specus	36.12
46.12.		Octavius Laenas	60.31
supplementum	32.9.49.		
15. ductus restituti	31.2		
Messala Coruinus	59.16.		
60.24			
Metitores	52.11		

INDEX

Oletato	58,29	Publicii Vicus	27,29
Pallanicum	7,31	P. Marius	61,8
Palatium	7.32.36.7	Puncta	66
Pallantiani horti	35,27.	Quinaria	38,3
36,1.47,24		Quinariarum moduli	38,24
Pan	7,14	Quinctilii Lupercales	22,16
Panis fanum	7,32	Rarana porta	28,13
Pataui conditor	4,8	Recaranus Hercules	8,11
Pater indigetes	16,27	Reditus ad ius aquarum pertinens	67
Pater Inuctor	8,27.10,1	Regiones Urbis quibus aquis quaeque irrigentur	2,13, 22,31.53,8,16,24
Perterere	34,17	Remores	22,8
Petronius Turpilianus	61,7	Remuria	23,9
Picus	7,4	Remus	22,7
Pilae tophe extructae	68	Rhea Silvia Vestae sac.	20.8
Pinari	10,3	Romulus	22,5
Piscina limaria	33.21	Ronillae	19,5
Plautus explicatur	9,1	Ruminalis arbor	21,17
Plumbarii	37,23,29	Sabatini lacus	48,14
Pometia	19,4	Sacrificandi mos capite velato	13,28
Pompeius Siluius	61,12	Salientes aquarum	24,30
Potitii	10,3	Salientes perpetui	50,30.
Praeneste	19,4	61,29. publici	32,3.62,1
Praenestina Via	27,14,24	Salinae	27,20,30
Praetor inter ciues & peregrinos	28,23.72	Sallustius explicatur	6,25
Pressura librae	45,23	Samniticum bellum	27,3
Pressura minor	41,12	Satrius rufus	60,28
Primus quid signific.	4,4,19	Saturnus	3,18.30.5,13
Procas Siluius rex	19,28	Saturni aerarium	6,9
Prochyta	12,16		
Procurator	62,21		
Publicii cliuus	36,22		

* iiii]

F. 1. 81. 14

INDEX

Saturnia arx	5,15	T. Anius Flavianus	61,14
Saturnii Versus	7,7	Torquatiani horti	27,21
Senatus consulta de officio		Trans tiberina regio	32,1.
curatorū aquarū	59,20.61		35,13.36,8
S. C. de riuis, specubus, forni-		Treba Augusta	57,2
cibusque aquarū reficien.	69	Trigemina porta	27,17,30
Septorum frons	36,20	Troianorum aduentus in Ita-	
sequentiae regula	41,5	liam	6,24
Sibylla	12,11	Turnus Herdonius	15,14
Sibyllini libri	29,4	Tusculani	30,20,28
Silicarii	66	Tusculanus ager	30,1
Siluanus	7,13	Tusculum	19,4
Siluius	17,23	Thyrrhus pastor	17,22
Siluius Postumus rex	18,27	Valeria via	29,13
Spes Vetus	35,26.36,4,	Vectigalis merces	57,26
15.45,8		Vectigaliū reditus ad aquas	
Stagninus color	29,20	pertinens	67
Stationis suae architect.	67	Venox	27,8
Sublacensis Via	32,29	Versus Saturnii	7,7
Sublacensis Villa Neronia-		Viae vicinales & agrest.	70
na	57,1	Villici	66,65
Tectores	66	Viminalis collis	35,23
Tepula aqua	26,32.29,31	porta	35,24
34,28.35,18.69		Virgiliū locus explic.	4,3,20
Tepulae adiutorium	46,19	Virgo aqua	26,32.31,6.
erogationes	53,5. modus		35,10.36,17
47,7		Virginis aquae erogationes	
Tepulae nulli fontes	47,9		53,22. modus 47,32
Tiberius siluius rex	19,7	Vitruuius architectus	37,
Tibur	19,4		23,29
Tiburinus ductus	45,28	Vncia	37,15

FINIS.

11-112197

5462

1114

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І. І. МЕЧНИКОВА

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОДУ ІМЕНІ П. МАННІКОВА

